

Difs. ^{4^o}
4508

6
74

~~4508~~

4° Diff. 4508

Med
Path. spec.
Oberkamp
184.

DISSERTATIO INAUGURALIS MEDICA
DE
PROPHYLAXI
FEBRIUM PUTRIDARUM.
PARS PRIOR.

QUAM
CONSENSU GRATIOSI MEDICORUM ORDINIS
PRO
SUMMIS IN ARTE MEDICA HONORIBUS
IN ANTIQUISSIMA PALATINORUM ACADEMIA
RITE CAPESSENDIS
DIE JULII H. L. Q. C. ANNO MDCCLXXX.
PRAESIDE

FRANC. PHIL. DE OBERKAMP,
PHIL. ET MED. DOCTORE, ANATOM. AC CHIRURG. PROF. P. O.
ARCHISATRAPIAE LADENBURGENSIS PHYSICO,
PUBLICE DEFENDET

GEORGIUS ANTONIUS WILHELMUS,
MARIAE - VALLENSIS,
AA. LL. ET PHILOSOPH. MAGISTER, ELECTORALIS AULÆ PALATINÆ MEDICUS,
CONSIL. MEDICIN. ACTUALIS, CONCILII MEDICI ASSESSOR,
ARTIS OBSTETRICIÆ CORREPETITOR, NOSOCOMII ELECTORALIS
AD S. CAROLUM BORROMÆUM PHYSICUS.

HEIDELBERGÆ

LITERIS JOANNIS BAPTISTÆ WIESEN, UNIVERSITATIS TYPOGR.

1800

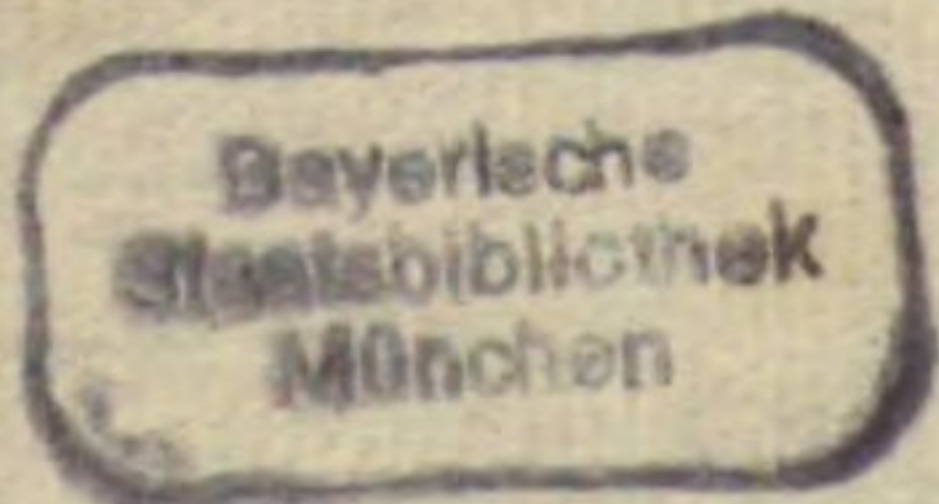

DISSERTATIO INAUGURALIS MEDICA
DE
PROPHYLAXI
FEBRIS PUTRIDARUM.
PARS PRIOR.

CONSENSU GRATIOSI MEDICORUM ORDINIS
SUMMIS IN ARTE MEDICA HONORIBUS
IN ANTIQVISSIMA PALATINORUM ACADEMIA
DIE JULTII M.C. ANNO MDCCCLXX.
PRAESIDE
FRANC. THEO. DE OBERKAMP,
Phil. et Med. Doctore, Anatom. ac Chirurg. Prot. P. O.
Archisatriarum LADENBURGENSIS Physico,
GEORG. WILHELM. VON HELLM,
AA. LL. et Philosoph. Magist. et Doctor. Palatini Medicus,
Consil. Medicin. Actualis, Concilii Medici Assessor,
Artis Obstetricae Corruptor, Nosocomii Electorialis
ad S. Carolum Borromaeum Praefectus.

HEIDELBERG

LITTERIS JOHANNIS BATTISTAE WISSEN, UNIVERSITATIS TYPOG.

§. I.

Quod sapiens Philosophus *Seneca* de præoccupandis ingruentibus periculis monuit, a) optimum est, primum irritamentum protinus spernere, ipsisque repugnare seminibus; facilius est excludere pernicioſa, quam regere, & non admittere, quam admiſſa moderari, nam cum ſe in poſſeſſione poſuerunt, potentiora rectore fiunt, nec recidi ſe minuive patiuntur; in primis finibus hoſtis arcendus eſt, nam cum intravit, & portis ſe intulit, modum a captivis non accipit. Id multorum gravi teſtimonio ac Judicio comprobari poteſt. Nam ſecundum *Ciceronem*, omne malum naſcens facile opprimitur; non minori ſollicitudine fas eſt medicum, imperatorem Corporis, ut *Plato* vocat, proſpicere, ne quid detrimenti capiat machina vitalis microſmica. Unde & *Ovidii* conſilium enatum eſt: Principiis obſta, ſero medicina paratur; levia enim licet aliquando appareant morborum initia, ſerpunt, & quæ minima pu-

A

taban-

---

a) *Annæi Senecæ Opera* Libr. I. de ira cap. 7 & 8.

tabantur, breviter in præcipitium ducere sæpius visa sunt, & quæ facili auxilio evinci poterant, extra tempus efferantur, furunt, excandescunt. Ob id *Hippocrates*, *Galenus*, pluresque ex vetustioribus antistibus præstantiam præservationis morborum præ curatione celebrarunt, ac sedulo prospiciebant, ne homines in morbos laberentur. Nostri vero ætate in plerisque Medicorum scholis eo fere deventum est, ut vel parum, vel nihil cogitent de Corpore humano in suo vigore conservando & a morbis præservando, cum tamen maxima pars potestatis in hoc unico præservationis negotio versetur. Hodie fere communia ac quotidiana Medicorum practicum officia & industria in curatione morborum saltem consistere videntur, prophylacticam Medicinæ partem ad se nihil pertinere arbitrantur, cum omnino de ea meditari, meditataque consentaneo modo perficere deberent. Beatus ille, qui bona valetudine gaudet, sanitas auro præstantior: facilius servatur præsens, amissa vix vel ægre, vel longo cum tempore, fastidio redintegratur. Plus meriti habet, eloquitur illustr. RICHTERUS *b)*; qui morbi imminentis periculum perspicit, & provide sub primo statim ingressu arcet, quam qui natum jam morbum & viribus adultum majori longe & ancipiti magis artis molimine oppugnat, omnium interest de valetudinis suæ insidiis, & qua ratione contra illas vigilandum sit, mature edoceri; verum & hac in re tam ad Diætetica quam ad pharmaceutica auxilia respiciendum est. Hygiene ea pars Medicinæ practicæ est, & quidem præstantissima, cujus objectum, quidquid sanita-

tem

---

b) GEORG. GOTTL. RICHTER *Præcepta diætetica* pag. 7.

tē tuērī, morbos pręcavere, corpusque ad longęvitatem disponere valet; quin pulcherrima hujus disciplinę laus ea est, ut si quandoque gravibus in morbis cespitet artis prudentia, primas saltem origines, & conceptacula morborum usus diętę conveniens pręter expectationem remove valedat; neque hęc severis obligat legibus, at quę in sex rerum non naturalium usu, singulis pro ætate, temperamento, regione, anni tempestate adcommodatiora, quę jucundiora docendo, ita sanitati consulit, ut hanc conservare, morbos pręcavere, vitę tamque suavem in multos protendere annos pręstantissimum sit Medici officium; quod ut pręstet, non solum aëris vires & effectus in hominum corpora expendit & dirigit, cibi, potusque qualitates rimatur, diversisque ætatis, sexus, temperamenti accidentibus accommodat, motus & quietis rationem tenet ac pręscribit, somno & vigilię ponit leges, verum etiam excernendorum retentio & retinendorum excretio ipsi veniunt pręcavendę, tandemque animi affectuum moderatio ac regimen ad eam pertinent, hinc quantum in corpus exerceant dominium, pernoscit, eorumque moderatur effectus. Ex eo, quod Hygiene tutelę instar & pręsidii hominibus concessa pręsenti conservandę sanitati, morbisque pręcavendis allaborat celeberr.; HEBENSTREIT c) Hygienem duplici sensu accipi vult: altero, quo absolutissimam sanitatem optimę diętę legibus regit, altero, quo dubiam erigit, & morbos germinantes opprimit; oportet sane alteram hanc partem Therapię ideo tribui, quandoquidem sola dięta ad morborum cau-

---

c) HEBENSTREIT, Palęologia Therapię. curante Gruner. pag. 52. T (h)

fas in corpore jam præsentes, & effectum suum proxime edituras, penitus subigendas haud sufficit, licet illa multum possit. Quibus idcirco sanitas vitæque longævitas curæ cordique est, grassantibus præcipue morbis epidemicis præcepta ab arte medica petita observent seduli, regulisque circa rerum naturalium usum ab Hygiene præscriptis eo lubentius insistant, cum veram vitæ dulcedinem non adimant, quin potius corporis & animæ valetudo firma in longum producta, summa humanæ vitæ felicitas, summaque delectatio cuilibet sapienti semper habebitur. Magnam profecto molestiarum partem facile devitarem ac effugeremus, & fatum, quod Juvenibus in propinquo, senibus in Limine est, ante diem non obreperet, si tantum in præcavendis morbis, quantum in iis, dum nos exercent, depellendis studium impenderemus. Amissam tamen sanitatem, ut ægre recuperare, sic præsentem retinere & arcere morbos facile liceret, si in victus ratione, quos errores feceris, pensare auxiliis medicis curares; pessime demum nobiscum ageretur, si morborum impendentium nulla præcederet significatio, nulla præmonitio. d) clariss. Tissot. hinc monet, non satis coli prophylacticam Medicinam; *bene multi sunt morbi, ait, quos attente consideranti prævidere liceret pluribus diebus ante primum impetum, Et persuasum habeo, morbum prævisum vel omnino præscindi posse, vel saltem mitiorem reddi.* Morbos hinc Medicinæ ope præcaveri ita constat, ut certior nulla sit pars artis Medicæ, quam ea, quæ sanitati regulam ponit. Optandum igitur foret, ut Medici plus laboris

&

---

d) Tissot Opuscula Medica curante. Cl. BALDINGER. pag. 133.

& operæ impenderent studio sanitatem conservandi, & eum in finem pro diversitate Climatum, locorum, vitæ generis, non tantum alimentorum, sed & elementorum, aliorumque remediorum naturam, ac vires ex phycis & medicis addicerent.

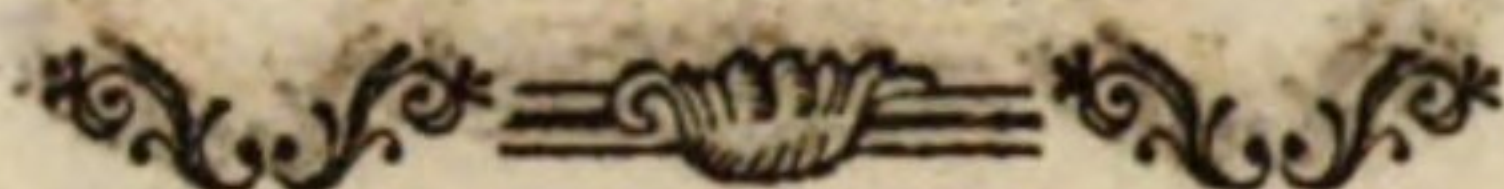
§. II.

Verum enimvero quotusquisque est, qui illæsa sanitate consilia prophylactica attendit, considerat, vel ad animum revocat? Quisque vult vivere pro suo arbitratu, nullis legibus adstrictus, omnia salutaria vitæ ac sanitatis præcepta aspernans; non audiuntur Medici servandam sanitatem edocentes, qui enim vivit medice, inquiunt, misere vivit, quin potius pleraque hominum pars pro vario connatæ pravitatis impulsu eas consecratur res, quæ ad diminutionem sanitatis & ad morborum productionem, imo ad mortis accelerationem causam fatalem præbent; cupiunt omnes valere, insistent tamen iis, quos citissimo gradu & recto tramite sanitatem destruunt, & non raro ad mortem ducunt; quid agendum agnoscunt, meliora vident probantque, sequuntur deteriora, falso quæritur, inquit SALUSTIUS, de natura sua genus humanum, quod imbecille atque ævi brevis sit, hoc non tam a morbis repetas, quam a morborum causis. Hac de re idem nos sentimus cum Clarissimo BRÜNNING e), qui, licet via ad longævitatē genio nostro ac sæculo displiceat, sciamusque, non ea, quæ profunt, sed quæ adrident, expeti, nihilominus decernit, medicorum esse dare, sanitatis amantium datas sequi sanitatis

---

e) BRÜNNING Constitutio Epidem. Essendiensis. pag. 82.

regulas. Attamen nec exempla deficiunt, nec a quotidiana vitæ consuetudine abhorret, homines de valetudine sua illæsa conservanda sollicitos esse, atque præsentis sanitatis fovendæ causa medicos adire, Consilium exquisituros, quamvis enim inferioris conditionis homines prospera utentes valetudine nec salutem suam nec Medicorum operam curent, iis tamen, quibus lætior fortuna adridet, quique suam salutem majori in pretio habent, Principibus præprimis & Magnatibus diligens est studium, ne prospera valetudo adversi quidpiam experiat, optandum tamen foret, ut Principes licet alioquin summi Legislatores sibi persuadeant, ad naturæ leges invertendas ipsis nullam potentiam esse; ut non omnia ipsis esse licita putent; ut se submittant sanitatis regulis; atque denique ut Medicos suos ea instruant auctoritate, qua olim Gothorum *Reges* suos Archiatros instruere dignati sunt. *Habeto fiduciam palatium nostrum ingrediendi, fas tibi sit sentire contra nostrum desiderium & in locum beneficii dictare, quod nos ad gaudia salutis excruciet f).* Quis porro nescit Medicis vulgo publicam pro salute civium provinciam imponi, qua de pestilentia & morbis pestilentialibus, dysenteria, similibusque morbis popularibus & endemiis præcavendis, & aliis ejus generis rebus consilia inire ac respondere debent. Non ergo in solis quorumcunque demum morborum sive præsentium molestiis dextre depellendis, sive venientium viribus in tempore infringendis judicium & prudentia requiritur summa, verum & consiliis pro valetudine tuenda subministrandis eadem procedendum esse circumsp-

ctio-

---

f) CASSIODORUS Libr. VI.

ctione tanto arbitramur certius, quanto minus semper medico cum ignobilioribus, mediæve ac infimæ fortis hominibus est commercium, liberiore videlicet ipsi ad nobiliorum, generosorum & illustriorum quoque, qui ipsi salutem suam credunt, conclavia patente semper aditu.

§. III.

Officio suo fungendo, sive in exercitio suæ artis nullis magis quam popularibus morbis nomen suum æterna laude illustrat Medicus clinicus, in familiarium magni, in epidemicorum curatione thaumaturgi nomen sibi comparat; cujus enim summa in rempublicam merita magis constant, quis illustrioribus in ea titulis dignior eo, qui non solum morbum sed consuetudinem valentis & naturam cognoscit, qui & futuros & proxime instantes & crescentes morbos ex signis intelligit, qui denique tam sævis hostibus urbes, provincias, regnaque integra depopulantibus non unum sed cives innumeros eripit. Sua hoc imprimis in morborum genere solerti industria cæteris præstantiorem se suos inter olim divinus senex exhibuit & scrupulosa observationum suarum collectione posteris æternum criterii singularis monumentum reliquit; quo insolentioribus hi morbi symptomatis, quo latius sæviunt, eo minus vulgarem in arte peritiam postulant. Ast in morbo omni gravi imminente aut grassante jam epidemico primo de Consilio, quo talis hostis furor a pernicie civium averti, ne latius serpat, repelli potest, & postea de ipso morbo curando, hoc est, per evolutionum seriem rite ducendo cogitandum est, idque tanto magis

magis studendum, quanto majoribus infidiis & vi instructus morbus stragem edit, ubi invaserit. Mittimus pestem ipsam, quando aperto Marte & publica calamitate densantur funera; dantur aliæ non minus capitales ægritudines, quæ dum frequentius insultant, non paucos abripiunt. Exemplo sint febres putridæ, genus febrium continuarum & quidem maligno more fætæ: quis nescit subrui harum violentia delicatos infantes, florentes juvenes, spem familiæ & orbis futuri? quidquod Principes, Reges, Imperatores aliosque summos, medios, infimos abripiant. Hinc sane operæ pretium nobis videtur disquirere, meditari, & omnibus modis anniti, an non arte medica, divina illa, & conservandæ & liberandæ humani generis sanitati, a summo Numine concessa, sub ejusdem affulgente gratia præservari possit corpus a dira hacce lue.

§. IV.

Putridum late in omnibus morbis acutis dominium suum exercere paululum siue eorum causas siue etiam effectus indagando compertum est, sæpe enim putridum miasma a stagnante in ventriculo & corrupta saburra absorptum omnem sanguinis massam infecit, & subita labe per omne corpus diffusa totam contaminavit œconomiam animale[m]; febrium putridarum causas a miasmatibus primarum viarum sanguinem inficientibus quandoque deducendas esse demonstrat earum per evacuationia sanatio; interdum putredo per aëra vagatur & afflatu putrido urbibus sæpe & regionibus pestilenciales febres & omne putridorum morborum genus invehit. At sæpius a calido

lido humidoque aëre retenta excrementa corporis insensilia intra propria vasa corrumpuntur, & brevi putredinem inducunt: Quot a tetra hac lue morbi ex acutorum profapia oriuntur, satis constat ex eo, quod generis instar plurimas ad species se diffundat; sic pessimum in variolis confluentibus symptoma febris putrida, hæc circa undecimum morbi diem & sæpius adhuc prius accedens ægrum in sanitatis portu sæpe perimit, cujus causa vel constitutio ægri ipsius vel epidemica vel multitudo pustularum, cum enim maturuerint pustulæ, tetræ uberrimisque vaporibus ægrum undique obvolventibus, tum puris copia, quam resorbent oscula venarum, inficitur sanguis, febriles accenduntur motus stipantibus calore, jactatione, delirio, anxietate, suffocatione molestissimis, donec veneno prostratæ succumbant vires. Sed plures adhuc tanquam effectus excipit putredo; in statu naturali motu vitæ necessario rapti humores in alcalinam brevi tempore vergerent acrimoniam, nisi huic præcavendæ aptissimus novus & blandus perpetuo suppeteret chylus. Hoc satis testantur e sanguinis massa post diuturnum Jejunium secreti humores, ut saliva, urina, &c. Si ergo vividior fiat humorum motus, intensior vita, major inde merito pertimescenda alcalescentia, hanc in acutorum plurimis adesse putredinis causam satis probat fervens, quo ægri plerumque deurantur, calor, nova putredinis ipsamet origo. Calorem præcipuum esse putrefactionis instrumentum nemo non novit. Si de prava hac humorum qualitate sanius ferre velis judicium, excreta consulas, urina falsa, & acerrima non dubias prompte in alcalinam indolem

proclivitatis notas præ se fert; a magnis, quas in vesica procreat, irritationibus frequentior & parcior ipsius emissio. Eandem bilis qualitatem demonstrant medico sæpissime negotium facessentes biliosi vomitus, biliosæ diarrhææ; major adhuc in eo posita est alcalæscentiæ ratio, quod tam acria excrementa partibus erethismo constrictis intra sanguinis massam sæpe numero detineantur. Quot porro putredinis causæ? qua propter nil mirum, si e cadaveribus hisce morbis peremptorum tetra adeo spargatur mephitis, plurimaque viscera gangræna notata reperiantur. Nec te moveat, quod sæpe in acutis inflammatoriam humorum incusent densitatem, quæ in morbis inflammatoriis & cum inflammatione conjunctis maxime observatur. Ut enim inflammatio in gangrænam, sic inflammatoria sanguinis densitas in putredinem facile definit, ubi omnia vitæ intensiori ita compacta fuerint fluida, ut jam oriatur immeabilitas & post rapidissimum motum liquidorum quies & stagnatio contingat.

§. V.

Medici quidem in his tristissimis morbis fere semper exitiosis disquirenda earum indole & nocentibus, juvantibusque auxiliis bene perpendendis de genuina curatione cogitent, ut aliqui saltem conserventur, prophylaxin porro peculiarem sedulo commendent, quo & ipsi, & alii, qui ægrorum curam suscipiunt, salvi maneant. Cum vero nostræ super prophylaxi febrium putridarum ferendæ sint sententiæ, atque decernendum, an hac ratione & quomodo his morbis obviam iri,

con-

constantiori valetudini provideri, morbus prævifus præscindi, indeque vita multorum civium, qui ingruente morbo epidemico vel etiam contagiofo innumeris expofiti funt periculis moleftiisque, variorumque fymptomatum reliquias, superato hoc licet malo, percipiunt, quin imo fæpe misera morte per eunt, opportuniore ratione confervari poffit. Imprimis quidem nobis de hoc febrium genere, nempe putridarum fpeciatiim agendum, ac quædam præmittenda effent; cum vero hæc tractatio a clariff. PRAESIDE 1775. g) & 1778. h) jam præmiſſa & a potiori nobis longius difcedendum foret fine, remedia ad prophylaxin commendari folita tam ex fonte diætetic, quam therapeutico petita figillatim perluftranda ac dijudicanda nobis fumere decretum erat; cum vero conceſſi nobis temporis brevit, ad finem properare nos jubeat, priorem faltem partem pertractabimus; dum autem hæc in ordinem redigere & accurate proponere inſtituimus, tanta rerum varietas & multitudo animo noſtro obverſatur, ut earum aliquem delectum habere neceſſe fit; agamus igitur in hac diſſertatione de prophylaxi adverſus temperiem aëris geneſi febrium putridarum faventem, deinde de prophylaxi adverſus contagium, & tum de prophylaxi adverſus imminentem morbum contagio jam recepto. Ad hanc vero rem accuratius dilucidandam nobis nonnulla præmonenda erunt, ex quibus poſtmodum conclufiones noſtras veram vim argumenti naſturas eſſe confidimus.

B 2

§. VI.

---

g) De febribus putridis. Diſſertat.

h) De Moleſtiis a febre putrida fanata Relictis iisque pediffequis. Diſſert.

§. VI.

Febris putrida est morbus epidemicus, licet quandoque sporadicus, contagiosus, perniciosus, ex veneno subtili & putrefaciente non raro ducens originem; febris synochæ speciem initio præ se ferens, exinde per decursum typhodes, sæpiusque finem versus præcipue variis summæ & universæ putredinis indiciis stipatus. Hujus morbi causa duplex, remota & efficiens. Remota alia occasionalis, alia prædisponens; occasionalem quod attinet illa non una quidem sed plures; anni scilicet tempestates inæquales, aër ultra modum siccus vel humidus, calores immodici, pravæ terrarum exhalationes, aquæ corruptæ præcipue ex inundatione præsertim in declivioribus ventisque minus objectis Locis, cadavera insepulta, frumenta corrupta, pravi cibi, fames, aër nosocomiorum, navium, carcerum vel ergastulorum stagnans & sordibus inquinatus, miasmata seu aëris inquinamenta vegetabilibus & animalibus putrefactis exorta, miasmata humana & contagium, tandem & regiminis vitia sive calidius illud fuerit, sive justo etiam frigidius & humidius; atque intermissa munditiæ servandæ aërisque renovandi cura inter causas occasionales minime reticeri debent. Hæc omnia totidem causæ occasionales & communes febrium sic dictarum malignarum, pestilentialium, petechialium, putridarum, ut melius loquar, epidemicarum; de omnibus seorsim agere non libet, dissertatio enim facile in nimiam excresceret molem, ac jam speciatim de illis a clarissimo Præsidente in anterioribus elucubrationibus superius assignatis actum fuit, de prophylactica vero febris putridæ cura differentes ad duplicem

cem imprimis causam cum respicere nos oporteat, scilicet aërem humidum & calidum corpora ad hunc morbum disponentem, deinde ad contagium in se consideratum ex commercio cum aëgris contractum & evolvi incipiens, quædam de hac temperie aëris ac de contagio ut causis communibus febrium epidemiarum, putridarum ac contagiosarum resumenda esse ac addenda duximus.

§. VII.

Epidemica quidem febris effectus tantum est causæ morbificæ, ista autem causa plerumque peculiaris atmosphææ constitutio, adeoque hanc gignit aquilonia, illam austrina, ubicunque nimirum hæc vel illa diu duraverit; egregie id confirmat Clariss. HUXHAM: *Causa namque, inquit, morborum epidemicorum sunt constitutiones atmosphææ depravatæ etiam ipsorum, qui proprie contagiosi vocantur, incrementum atque curatio ex eadem causa maxime pendent, ita ut aër ipse arcere aut fovere videatur ipsum contagium; tunc aëri talis immixta est causa, quæ febrem in plurimis eodem loco degentibus excitat symptomatibus & curæ conformibus, nonnunquam istæ a manifestis ejus qualitatibus præsertim variis anni temporibus solennibus calore, humiditate, siccitate pendent; aliquando tamen imperceptibile quid communi huic fluido inhæret, quod applicatum corpori similes in singulis effectus producit; neque etiam negandum est, aëris qualitatem, sive diu eadem maneat, sive aliæ eæque contrariæ qualitates se invicem excipiant, ad procreandas intra corpus febris causas multum omnino*

conferre. Atque istius rei experimentum capimus aëre diuturno, humido, austrino & tranquillo nec ventis agitato salutaribus, accedentibus pluviis continuis, aquarum inundationibus, aut enim illud ipsum tempus, morbos epidemicos atque febres putridas maxime periculosas, & quæ plerumque petechias conjunctas habent, frequentius progignit, aut subsequente saltem tempore certius illæ enascuntur. Compertum enim ex observationibus bene multis habemus, non præsentem modo, verum & antecedentem sæpe aëris, ventorum tempestatumque comparisonem ac variationem, morbis epidemicis ortum dare, siquidem optima sæpe aura favente morbos propululare, mala vero homines afflante nihil detrimenti capere, & rursus cælo auram insalubrem perplures non raro menses spirante, quamvis optimus succedat aër, morbos ejusdem generis grassari videre licet; ad quod argumentum sat manifestum præbet, aëris proxime antecedentis vitio corporis humores ac partes adeo infectas esse, ut labem ab intemperie semel inductam insequens aëris bona temperies vix ac ne vix quidem emendare valeat, namque & illud insolitum non est, ab aëre quantumvis bono vitia a malo antecedente concepta excludi potius, atque in actum deduci quam supprimi & extinguï, maxime si repentina & vehementior mutatio in oppositum facta fuerit. Notari præterea debet, quod quandoque febres putridæ tyrannidem exerceant independentes ab aëre sicco, humido, frigido, & calido, nisi in hac ultima temperie majori inducta miasmatum divisione intendatur contagium; Quandoque ad occultam aëris labem & inquinamentum recurrendum,

dum, quod in massam sanguineam tales invexerit dispositiones, ut ad excitandam febrem putridam satis virium haberit. Quid plura? ubi primum in quibusdam terræ plagis inficitur aër, ægrotant corpora suscipiendo contagio magis commoda, dein seminii viribus auctis, qui primum firmiore solidorum textura & vegeta sanguinis diathesi telorum aciem effugerant, misere plectuntur, sic, ut de familia in familiam imo pagatim serpere incipiat. Minime vero hisce negamus, posse ad contagium illud putridum accedere malam quandam aëris temperiem, qua corpora ad febres concipiendas pronissima reddantur, quaque adeo febris putridæ & malignitas & frequentia augeri possit, idquod Clariss. HUXHAM i) propria experientia egregie confirmat, dum asserit: *Nunquam profecto citius neque felicius restituuntur ægrotantes, quam sudo affulgente cælo, alteque in baroscopio stante Mercurio, lentissime contra convalescunt dum nubilus perflat ac pluviosus auster.* Cur vero aër non omnibus sub eodem cælo viventibus noceat, rationem reddit SYLVIVS k) *in pluribus excitatus haud est notatus effectus, quoniam vel propter corporis sui constitutionem peculiarem restiterunt illi aëris mutationi, vario vel propter diætam in cibo & potu, corporis exercitio animique motibus, vel casu, vel consilio ita quovis tempore institutam, ut minus nocere posset aër varius; minus affecti sunt, quam cæteri, diætam in cæteris rebus non naturalibus minus aptam observantes.* Hisce nihilo tamen minus convincimur, quod non solum in morbis curandis plurimum

---

i) HUXHAM Opera phys. medica. T. I. pag. 184.

k) SYLVIVS Prax. append. tract. IX.

rimum valeat atmosphærae consideratio, sed & ad sanitatem tuendam maximi sit momenti, quod elegantissime admodum explicat Clar. HECQUET l): *Aër, inquit, ergo vitæ norma est, regula sanitatis, potentiarum corporis momentum, elaterum fons, altor & principium, quas omnes vires, quo agit ordine, rhythmo, aut moderamine, constantia pari moderatur vitæ causas.*

§. VIII.

At quod humanæ gentis sanitati noxium magis, miasmata deleteriæ nonnunquam indolis secum ferre aërem, nos docent immuniter sævientes febres putridæ. Epidemici morbi causa debet esse communis, cum autem homini nil sit communius, nihilque pestilentibus ab effluviis possit affici facilius, quam aër, quis ab aëre miasmatis ejusmodi venenatis ex parte jam inquinato febrium putridarum, aut si mavis dicere, petechialium, pestilentialium originem primitus non deducat? Merentur HIPPOCRATES m) verba hic apponi, recte enim scriptum ab illo legimus: *quando ab uno morbo multi homines corripuntur eodem tempore, causam ad id, quod communissimum est, & quo maxime omnes utimur, referre oportet; est autem hoc spiritus & aër quem inspirando trahimus, quem morbosam aliquam exhalationem habere par est.* Perfecte reseiebat illud CELSUS n), cum monuerit, *vitandas auras paludum ac stagnorum.* Diderat quoque RIVERIUS o), ut ex ipsius verbis constat: in-

salu-

l) Cl. HECQUET in commentario.

m) HIPPOCRAT. Libr. de natura humana. §. 18.

n) CELSUS. Cap. II. quæ imbecillis servit. sint.

o) RIVER. Cap. XXV. de aëre.

salubris aër, qui e specu quodam pestilentiam auram recipit. Sic fatur ipse BOERHAAVIUS p): *Exhalationes, meteora, vapores aërem ita permutant, ut creet varios morbos minus pendentes ex ipsa aëris indole ejusve dotibus qualitatibusque, quam ex natura & efficacia admixti.* Contagionis nomine intelligenda venit ea corruptio seu infectio, quæ ab hoc in illum permeans Locum similis est ei, ex qua primum emanavit: quid porro contagium præter miasmatum insensilium genus quoddam putridum & subtile, quod ea infecto subjecto mediante nunquam non aëre in aliud serpit atque diffunditur? contagii enim semina putrida quantumvis ea tenuia supponantur, nihilo tamen minus ambiente semper indigent aëre, quo tanquam vehiculo ac medio, vel inspiratu, vel deglutitione, vel ipso contactu, quem immediatum vocant, sanum hominis corpus, ad ea tamen excipienda prius dispositum, queant inficere; sic modicum fermentum ingentem dicitur massam corrumpere. Primariam febrium epidemicarum & contagiosarum originem in aërem refundere ne dubites, scilicet in illo corporum omnium subtiliores partes evehi, immisceri, & immutari nemo non fatetur. Quæ quidem pro varia indole, pro vario sole, varioque concursu diversas formas induere, diversaque morborum, si corporum cavitates attigerint, procreare possunt semina; quot epidemicorum affectuum discrimina, tot vides miasmatum discrepantias, quarum naturam & vires, qui a priore vellet explicare, Philosophi partes ageret, non Medici.

§. IX.

---

p) BOERHAAV. instit. Med. §. 752.

§. IX. *Nostrum nunc est, ut exploremus, quo modo fiat, ut causæ occasionales in actum deducantur, & morbus generetur putridus; diuturna enim observatione notatum est, neque effluvia putrida, neque, ut §. VII. amplius demonstravimus, tempestatem humidam & calidam aliasque causas irritantes manifesto semper lædere, & febres putridas certo producere. Hisce docemur, has causas proxime effectum non producere aut saltem rarissime, nec solas, nec immediate effectum edere; nulla vero alia hac de re causa hic adferenda, quam quod non sufficiat, eas potentias nocentes adesse, sed quod accedere debeat alia, qua mediante cum effectu causa cohæret. Prædispositio in corpore humano ea est, quæ causis procatacricis in effectum traducendis inservit. Hæc certa corporis temperies concurrere debet, quæ si abfuerit, generabitur fere nunquam febris putrida: Et profecto divinæ sapientiæ res est, quod ad proferendum morbum non una sufficiat causa, sed plures simul, ut corpus dispositum fiat, ad effectum recipiendum concurrere & conspirare debeant, alias enim hominibus perpetua fere ægrotandi esset necessitas, imo innumerabilibus morbis corpus humanum esset obnoxium; potentias tamen nocentes multas existere minime dubitamus cum Celeb. GAUBIO, quæ tantam habent efficaciam, ut non nisi seminio naturali, communi & proprio opus habeant ad causam morbi constituendam, hinc vel sanissimos cæterum statim in morbum conjiciant, nec repugnat potentias nocentes etiam seminia morbosa gignere, quæ potentia nocentes primo semina spargunt, dein ea exaltare & morbos*

bos efficere valent. Causæ prædisponentes brevius nunc re-
eenfendæ, quæ aptæ sunt velificandis iis causis, ita, ut febres
putridæ subnascantur. Nullum corpus est, quod tam facile
febribus putridis, epidemicis, contagiosis patet, quam quod
languidum est, & virium imbecillitate laborat. Imbecilles
enim præ robustis multis & magnis vitiis obnoxii sunt; id
pulchre more suo testatur CELSUS q): *Omnibus, inquit, mor-
bis obnoxia maxime est infirmitas*: corpus enim debile præ ro-
busto promptius est & facilius vitium & læsionem accipit, sive
a medicamento, sive ab animi motu aut aëris vel diætæ vitio
vel etiam a contagio ipso hæc noxa subnascatur, sic febri pu-
tridæ quoque sexus sequior, adnotante Celeb. PRINGLE r),
magis quam virilis; in universum patet; correptus vero fa-
cilius evadit, quod ille cutis totiusque compagis, qua gaudent
mulieres, laxitati, & quæ exinde provenit, in sudorem pro-
clivitati deberi opinatur. Prædisponunt idcirco ad hunc mor-
bum evacuationes fere omnes solito majores, salivatio, sangui-
nis profusiones, venus immodica, fames, labor, contentio
studiorum, vigiliæ nimis protractæ, alimentorum pravo succo
pollentium ingluvies: hinc etiam hujus morbi truculentia
plus & prius in pauperes & egenos quam in opulentiores graf-
fatur, & ibi ut plurimum epidemia initium sumit: vita nimis
otiosa, affectiones animi præcipue languidæ, uti mæror, vali-
dus quoque metus & terror; morbus prægressus: res enim

C 2

per.

---

q) CELSUS Lib. I. Cap. III.r) PRINGLE Beobachtungen über die Krankheiten einer Armee. Alstenburg
1754. pag. 284.

perpetuæ observationis est, quod ex morbo præcedente imbecille redditum corpus facillime offendatur & ad novos morbos generandos aptissimum fiat: Uti vero imbecillitas corpora ad febres putridas obnoxia facit, sic & experientia constat, sensibilitatem majorem sive promptitudinem ad anomalos suscipiendos motus his morbis homines reddere obnoxios, sensiles enim pariter ac debiles a minimis offenduntur causis, quod robustiores, agrestes & operarii sine sanitatis offensa ferre possunt. Ea est corporum humanorum ex sensibilitate & seminiis in iis latentibus ad virus fugendum in epidemicis constitutionibus proclivitas, ut quæ res alias omni vi ac potestate caret, nunc febrem ingeneret epidemicam, adeo, ut non tam ex causis irritantibus noxiisque potentiis, quam ex seminio potissima morborum pars derivanda videatur. Quare immodica in evitando morbo communi per populum diffuso anxietas & sollicitudo eum potius advocat & admittit, ipsaque medicamenta ad illum avertendum adhibita, dum incitamentum aliquod addunt, eidem foras pandunt. Hinc probe monuit GALENUS s), *corpori nostro ad morbos præparato internum quoddam adveniens febrem accendere, quod in se morbum vehementem generaret minime.* Fæminæ, masculino sexu, febribus putridis magis obnoxie sunt, tanta enim pollent sensibilitate, ut HIPPOCRATES mulieres omnem morbum bis pati existimet; omnibus autem his causis consideratis & mente denuo volutis fateri tamen debemus, multa adhuc hac in re nos latere, eaque ideo obscuriora esse, cum ratum videatur, dispo-

---

s) GALENUS Comment. IV. in Hippocrat. de victu acut.

dispositionem ad febrem putridam in intima potissimum humorum mixtione positam esse, quæ satis accurate definiri nequit.

§. X.

Eruditorum scripta in re medica præclarissima pervolventem latere non potest, quam enixe ad morborum omnium ita & febrium putridarum causam proximam eruendam viri in arte celeberrimi desudarint, profecerunt tamen non multum; & confitendum id, quod de febrium in genere causa proxima verum est, nempe eam nos latere aut saltem certi quid statui non posse: Hypothesium regnum tamen multi ingrediuntur ac firmiter tenent non abesse a veri specie, putridam humorum dissolutionem causam proximam febrium putridarum sporadicarum sistere, in contagiosis vero ac epidemicis quoddam putridum in sanguinem aut in systema corporeum ingestum ibique quasi in fermentum agens, quo sanguis & humores inde prodeuntes in diathesin putridam vel putridæ simillimam ejusdem nempe cum inficiente naturam assimiletur, quo omnis vis vitalis prosteratur: Nec minima & imperceptibilis materiæ hujus tenuitas impedit, quo minus tota sanguinis massa nocivo hocce miasmate infici possit, ita ut similis in corpore sano morbus producat, qualis ille in corpore ægroti fuit, ex quo miasma hoc sub halitus forma se subduxit, pro causa proxima agnoscunt. Peculiarem vero hanc indolem, ut vires nempe prosterat, iis in febribus maxime reperiri existimamus, quibus effluvia putrida, maxime animantium, ansam dedere; hæc enim primario vires in systema nervosum exerere,

in decursu plane morbi ex tremoribus, rigoribus viriumque prostratione magna & interdum valde subitanea, stupore, pulsu debili, parvo, cæterisque satis constare videtur. Hæc sententia maximum a celeberrimis PRINGLE. & HUXHAM. robur & fundamentum accipit, qui integrum systema nervosum, quoad functiones vitales, motus reliquos spontaneos sensusque externos & internos diversimode febribus, ex effluviis putridis fere proxime affici, nunc opprimi, nunc mutari, nunc alia ratione perturbari solere testantur. Operandi vero modum vel effectus in sanguinem exponere, quippe qui dubiis undique premuntur nos penes non esse, reticere non licet; in decursu vero morbi, putridam se exerere humorum dissolutionem, phænomena occurrentia docent.

§. XI.

Hisce præmissis propius Metam attingimus. Non licet febres putridas ad unam prophylaxin revocare, aliter enim causis prædisponentibus occurrendum est, aliter maligno febrium putridarum miasmati, ex quarum putri fomite teter halitus nervis ac sanguini adspargitur, aliter, dum jam per signa constat, quod evolvere sese incipiat febris putrida vel ex crasi humorum depravata, vel ex contagio; certissimum enim est, nonnunquam nec raro plane præpediri posse manifestiorem & graviorem febris putridæ eruptionem, licet aliter se res habeat, ubi vel jam nimis propingua febris institerit, vel nimis altas jam ejus causæ radices egerint; verum etiam si manifestam febris eruptionem antea prævisam apta prophylaxi

arcere

arcere haud licuerit, insignem tamen & hoc loco affulgere spem nemo facile inficias ibit, quin levior longe minusque periculosa sit successura. Qua ratione vero prophylaxis febrium putridarum instituenda sit, paucis, quod sentio, exponam. Medicina rationalis exposcit, ut morbi avertendi causam physicam & specificam consideremus, causarum investigatio enim & in affectionis cognitionem deducit ampliorem & ad auspiciatam medicationem viam sternit expeditam, eique remedia physice contraria adhibeamus, hinc in omnibus nostris exhibendis medicaminibus sint, oportet, illa corpora physica, quibus experientia teste præ cæteris efficacia quædam singularis ad hunc vel illum morbum depellendum inesse constat, hoc potissimum praxeos medicæ caput est, & ex hoc supposito nostro eadem medendi ratio, eademque remedia, morbo futuro præcavendo inserviunt, quæ eidem in corpore jam diffuso salutarem medicinam faciunt, ex trito enim philosophorum axioma: quod potest efficere majus, potest efficere etiam minus; hinc si medicamentum aliquod tantam contineat efficaciam, ut corpori adplicatum corroboratas jam morbi vires comprimat, atque compescat, quanto magis illud ipsum ad primos appropinquantis mali impetus refrænandos atque a limine profligandos valebit, ut effectus alias ex illo secuturus impediatur: si autem remedium ipsimet morbo medendi viribus destitutum sit, neque qua ratione ejus principiis obstare possit, mente concipere non possumus; illud enim certum atque expeditum est, sua cuivis veneno & contagio repugnare antidota, modo illud præ reliquis eligatur, quod ad malum

præ-

præfens facit, nec in eo adhibendo quidpiam circa ejusdem tempus ac modum peccetur. Hisce rite pensitatis, quis rem ut incerto positam & parum exploratam affirmabit, quandoque nec raro prorsus impediri posse, quo minus febris cujuscunque demum sit generis, apertius & gravius prorumpat, licet non ita succedat, si vel febris jam nimis prope accesserit, ejus causæ nimium invaluerint, vel eam naturam induerit, ut contagio semel imbibito, morbum sisti amplius non patiatur; quamvis autem febris, quæ manifeste eruptura prævidetur, idonea prophylaxi haud cohibenda sit, id tamen nemo præcise negabit, & hic spem esse, fore ut morbus ægrotum longe mitius habeat, & minor periculi metus supersit. Vis itaque febres putridas sanare, imminentem præcavere, talia adhibeas remedia, quæ solidas partes simul ac fluidas tam contagiosa putredinis labe vindicent, quæ pestiferorum miasmatum vi septicæ fortiter obsistant, quæ miasmata illa arceant a corpore, ante illorum ingressum in corpus enervent atque debilitent, ingressa illico præfocent & penitus extinguant, nullaque ex locupleti materiæ medicæ penu remedia nec eligenda nec adhibenda ratio ususque suadent, nisi quæ ad communes has causas intima virtutis proportionem referantur.

§. XII.

Febris putrida non unus & simplex, sed varius & multiplex pro more, idiosyncrasia, victus ratione, innato aut adscititio sanguinis vitio, anni tempestate, contagione, orbis regione, symptomatum, quibus stipatur, & morborum, qui
comi-

comites premunt, indole, affectus; non igitur una methodo sed diversis profligatur auxiliis; hujus itaque morbi mores & ingenium scrutetur, illius perquirat exordia, observet exitus medicus, ut naturam legibus mechanicis obsequentem arte sua, quæ legibus mechanicis imperat, data occasione juvet, moderetur, cohibeat. Monemus idcirco, sedulo attendendum esse semper medico, quæ scilicet fuerint febris putridæ initia, quæ illius incunabula, quodve originis principium; naturæ motus hic diligenter observet, sedulo imitetur, sapienter dirigat; cognitum & perspectum habere morbi epidemici putridi genium medici sapientis est proprium, rei que summa, ut enim sua cuique ætati, temperamento, sexui peculiaris competit medela, sic & potiori Jure sua morbi genio; qui igitur medicorum gentis humanæ salutis suæque famæ propius consulere gestierit, genium morbi epidemici discernere studeat impensiori cura, medicum enim ad sanandum sufficere, inquit HIPPOCRATES), si ad cognoscendum suffecerit. Sic & eleganter suo more CELSUS, morbi notitia in remediorum cognitionem deducit amplissimam. Quam primum ergo febris putrida Epidemica dominari incipit, satius cunctando, observando, quam temere agendo muneri medico satisfieri posse censemus juxta solertissimi SYDENHAMI monitum: *quando novæ febres, inquit, grassari incipiunt, cunctari paulisper & ad magna præsertim remedia nonnisi suspenso pede ac tardius procedere, diligenter interim illarum genium atque morem observare, quibus itidem præsidiorum generibus ægri juventur, vel lædan-*

D

tur,

---

1) HIPPOCRATES. Lib. de arte cap. 20.

tur, ut quam primum his repudiatis illis utamur. Grave enim semper atque arduum opus esse existimamus in morbis quibuscunque curandis & maxime sub initium epidemicæ constitutionis decernere verum ac proprium ejusdem genium & singularem in individuo rationem, at quibus ex fontibus illud promanet, quodve tutissimum illius curandi sit principium, verosimilis conjectura capiatur; non enim proficiunt hic solum ingeniosa quædam ratiocinia, aut specialia & artificiosa commenta, sed observationibus potissimum, fundamentisque a natura ipsa depromptis insistendum. In obveniente nova constitutione epidemica animadvertit Celeber. HECQUET ^{u)} oportere maxime, quod Medicus sit naturæ auditor assiduus, in qua medicinam nactus jugem, consiliarium habet ad manum, quem confestim interrogando, monitorem illico audit; generatim novit, naturæ se tuendi rationes, instrumenta, modos in debellandis quorumlibet morborum assultibus; in antecessum illi est obtinuisse, cujus fuerint generis, & conditionis præsidia, quæ ad sanandum ingredientem novum morbum illi venient eligenda; quin immo has omnes auxiliorum rationes ipsamet natura tibi definiet, si ex operibus illius, illius vocem interpretari suetus, observaveris diligenter, quæ sint, quas feliciter adhibet artes, quos suscitatur motus, quas tentet vias, humores quos pellit, quæ tempora servat, quas amat periodos, quas judicationes, quos exitus in expediendo novo ingrediente morbo. Nil tamen impedit, quominus jure merito probabilis ille modus ex causis antecedentibus pro catartæicis nimirum & proëgumenis morborum futurorum

con-

---

^{u)} Cel. HECQUET. Med. offic. &c. ad apend. de peste.

conditiones augurandi magno in pretio a medicis haberi debeat, id vel inde patescit, quod prævifa harum causarum nociva potestas occasionem sæpe præbeat, noxis inde secuturis obviandi; namque ut in mutanda procatarxi haud exiguum fructuosæ operæ adjumentum positum est, ita non raro morbosæ diatheses morbum efficacius præcavendi adminiculum porrigunt; si noscimus equidem, qualem sanguinis Crasin hæc progignit vel illa atmosphæræ constitutio, sat certo conjicere possumus, quales inde corporis affectiones sint futuræ, qualiaque illæ poscant remedia, morbi enim, ut monet HIPPOCRATES, non de repente hominibus accedunt, sed paulatim sunt collecti, licet erumpant subito; id ab HUXHAMO exemplo illustratur: *robustis & exercitatis hominibus insitus est naturaliter sanguis densus atque tenax, adventante jam arida, & aquilonia tempestate, fibræ vasaque magis adhuc constringuntur, magisque densa atque crassa redduntur fluida, usque eo, ut sanguis tandem fiat valde glutinosus; his jam ita constitutis, mox oritur facillime ex frigore suscepto, labore nimio, ingluvie, aut quolibet ferme in vita errore lentor inflammans, qui infixus nunc pulmoni peripneumoniam, nunc pleuræ pleuritidem, nunc intestinis colicam inflammatoriam generat.* Nunc equidem non libet nobis prophylaxin febrium putridarum epidemicarum ac contagiosarum rimantibus, quid causæ antecedentes ad varia febrium genera progignenda valeant, plena manu tradere, haud abs re tamen erit obiter commemorasse, tum quis sit usus in cognoscendis causis remotioribus, tum quatenus ad discernendas febres futuras animus in illas causas applicandus esse videatur,

id vèro generatim notandum, ex causis antecedentibus nunquam firmo argumento futuros morbos prædici posse, nisi & effectus causis illis respondentes in corpore se prodant, cum ars medica, in definienda causarum remotiorum vi, pro varietate diathesium intra angustos admodum ancipitis conjecturæ limites contineri videatur, nihilominus ex eo, quod propriam cujusvis causæ facultatem, corporumque ad mutationes inde recipiendas aptitudinem solers experientia docuerit, facili ratione concludes, prævia febrium indicia morbique nascentis genium multo securius augurari posse illum, qui in dignoscenda ac trutinanda præcedentium morborum vi atque indole plus studii collocarit; his probe menti obversantibus, atque tum singularibus quæ in hominum occurrunt constitutionibus, tum causarum procatacticarum indole observatis, nonnunquam ratio summopere proficua, ipsum instantis febris genium propius explorandi, occurret, quæ licet eo usque non pertingat, ut, quale enasciturum sit febrium genus, omnino determinari queat, ex luculentissimis tamen momentis rationes sat certas suppeditabit, quæ salutaribus consiliis capiendis, ac proinde morbo vel adventanti arcendo, vel graviori jamjam præsentì mitigando, periculoque minuendo inservient, nisi obdurata mali pertinacia omnem medelam respuat. Quotusquisque autem in experientiæ medicæ foro vel obiter versatus tam rudis esse poterit, ut arti prophylacticæ ultra tam arcta moliminum generalium septa campum longe ampliorem patere nesciat; quem enim latet non raro capi posse, ad quodnam potissimum genus futura febris inclinatura, quem ordi-

nem in decurrendo servatura, quam indolem exertura, quæ in singulis ægrotantibus symptomata productura sit; si quis præter cætera res quoque obvias, quas naturales dicunt, observet, præcipue si morbis, qui jam præcesserunt, modo, quo illi sublati sunt, & præsentibus forte constitutionibus epidemicis attentum animum adhibeat, nemo vere est, qui dubitet, eo efficaciorum malo imminenti cautelam adhibitum iri, quo certius magisque determinatum illius augurium capitur. Ex hisce dictis intelligi facile potest, ad artem medicam recte faciendam non esse aptius subsidium, exquisita rerum physicarum cognitione; quam nonnulli nostris temporibus pessimo more & fato secludere contendunt, non advertentes & vitam & sanitatem, & morbos, eorumque faciliorem & difficiliorem curationem unice fere a causis externis physicis dependere.

§. XIII.

Quoad ipsa nunc salutaria consilia prophylactica præbenda, primo hæc ex hygie-ne, dein ex therapia petenda esse, nemo non intelligit. Dum vero de præservatione a febribus putridis sermo faciendus ac præcepta huc spectantia ex hygie-ne sunt petenda ac derivanda, primo nobis sese offert cura prophylactica circa aërem; animo vero prius evolvamus semper, rationem evertendi febrem putridam nondum natam, in causis earum mature removendis prædisponentibus æque ac occasionalibus sitam esse; si igitur epidemia putrida minatur ex tempestate humida & calida, quod ex obvenientibus ægrotis sporadice five sparsim febre putrida decumbentibus quandoque

doque augurari licet, maxime vero febre jam epidemica grassante, prægressa aut jam continua tempestate corpora ad morbum putridum disponente; tunc, cum austrina humida tepidaque aëris intemperies fibras relaxando, vim vasorum enervando, sanguinem debito solutiorem, pituitosum, inertem faciendo suam efficaciam exferat, hincque totum corpus hebes, humidum, languidum, febribus putridis obnoxium fiat, omnia illa sunt in usum & auxilium vocanda, quibus efficacia hujus tempestatis in corpus humanum infringi potest, diætam hinc possit atque medicinam, quæ solidas corporis partes firmare, quæ fluidorum crasin conservare, quæ valide compingere possunt globulos sanguineos; ut verbo complectar, omnia tam interna quam externa hic locum habere possunt, quæ circulationem sanguinis & humorum motum moderate augent, secretiones & excretiones blande promovent, & quidquid alieni vitalibus humoribus admixtum est, convenienter eliminant, naturam roborant, corruptioni, putredini resistunt, atque sic omnem ad suscipiendum contagium dispositionem auferunt. Si febris putrida sævit, & manifesta putredinis signa cernuntur, prophylactica remedia putredini adversa, ut eorum usum alia mala effecta non excipiant, adhibere rationi erit consentaneum; sicque HUXHAMI monitis obtemperamus, qui, *contraria contrariis curantur*, ait, *ut in adagio est: sic si ver frigidum est & siccum, pleuritide, peripneumonia, angina, periclitamur; qui vero diætâ humectante utuntur & potione tepida laxante, vitio tempestatis occurrunt, morbosque evadunt ut plurimum. Si frigori autem accedit humidi multum,*

tum, cardiaca quædam admiscenda sunt, corpusque vestibis mun-
niendum est probe, ne perspiratio inhibeat nimis. Aestuosæ con-
tra udaq̃ temperies siccam omnino & adstringentem poscit tem-
periem, vinum & austerum aqua frigida dilutum, denique quæ
& vim fibrarum comprimantem firment, & a sanguine lentorem
ac putredinem arceant. Balneum porro tunc frigidum idoneum est
maxime. Quæ contra humore nimio & tepore pollent, aliena sunt
prorsus; jurulenta ideo tunc vitanda sunt, & tepida muliercula-
rum sorbitio.

§. XIV.

Majorem vero attentionem postulat aër, tempore quo
grassantur febres putridæ, epidemicæ, contagiosæ, exhalati-
onibus putridis refertus: ad optimos proinde puri aëris
effectus & teterrimam symptomatum ex ejusdem corruptela
nascentium iliadem notanti patescit, quam nocivum, sese morbo
vexatis epidemico, assistentes præbere sanos, ducereque aërem
materia perspirabili e pectore totoque corporis habitu dima-
nante madidum, idque propter uberiora e corporibus atomo-
rum deleteriorum sive miasmatum effluvia. Sani infectio
præcavetur vel vitando aërem inquinatum, vel corrigendo; ad
priorem quod attinet prophylaxin, in conclavibus purioribus
versandum est, spirandus est aër, purus, serenus, apertus,
ventis suaviter perflantibus, quandoque agitatus, exhalatio-
nibus putridis aut humidioribus expers, omnibusque denique
salubritatis dotibus commendabilis: & si aër in illis iners fa-
ctus fuerit, suffimigiis atque evaporatione aceti vel simplicis
vel

vel cum aromatibus cocti, non intermissa crebri ventilatione ille corrigitur, prius tamen consilium utilius nobis videtur, cum aëris universi indoles morbis generandis apta ex se jam fit, quam nondum contagiosa dici possit; in gravibus ergo tempestatibus sanitas tuenda est fuga & peregrinatione; optimum enim præservatorium a morbis ex aëre impuro oriundis in fuga & curationi contagii evitacione consistere, & gravissimorum medicorum est sententia. Hi ea de causa optime & sibi & sanitati consulunt, quoniam aër non semper emendari potest; loca vero humida, præsertim palustria, stagnantia difficilem aut plane nullam aëris emendationem admittunt, hinc recte faciunt, qui aëri urbano, quem in ædibus & plateis inclusum copiosa incolarum turba, tetri opificiorum halitus, spissique fumi condensant, grassiore atque impuriorem reddunt, frequentes se subducentes in rusticanum, solutum & apertum, levem & perflatum, peregrinis vaporibus magna ex parte vacuum, perpetuo renovatum & fragranti vicinorum camporum odore perfusum in solis aliorumque fortassis astrorum radiis extenuatum accedunt; consultius adhuc erit, in locis sub cælo fudo, puro, libero, & sicco positis, quæ limpidarum & salubrium undarum copiam subministrant, cujusmodi montani præcipue tractus habent, diversorium tantisper capere, ibique seposito per tempus aliquod curarum non raro mordacium pondere, una cum aëre liberiores vitæ spiritus hauriant, ut novis inde refocillatis viribus domum reduces, quasi recens nati, aut novi quidam hospites familiaribus suis appareant. Tanta certe in rus fiducia sese urbi & quidem extra tempus

epidemicum, putridum, contagiosum subduxit SENECA: *aura, inquit, rustica longe magis pura & elastica, quam quæ infectis urbanis sordibus contaminata gravis & insalubris existit æstivo præsertim tempore, cum solis ardor omnigenos excitat vapores, & insuper tunc frigida magis, ac halitu saluberrimo herbarum spirituque terræ vegetissima, ad recreandas vires & pulmones expandendos fit maxime idonea, nec vero pinguibus fœdata vaporibus vel maxime perspirationi officit, quin eam promovet plurimum, tanta hinc nos perfundit alacritate purus & purgatus ruris aër, dum & respirationi & perspirationi tantopere simul inservit; certissimum fane adversus tam sævum subitumque malum præsidium fuga: mox, longe, tarde, cede, recede, redi, optimum & prudens consilium, sed quam paucos sanos servare poterit? illo uti, penes quemque non est semper: propterea igitur corrigendo subtilissimo illo veneno, aut miasmatis frænum injiciendo salutis publicæ consulere nobis oportet.*

§. XV.

Ex antea dictis facile patet morbos epidemicos putridos in mortalium corpora debacchantes vitiato ut plurimum aëri originem suam debere, & tristis hujus effectus causam in subtilissimis illis particulis, miasmatis nomine vulgo insignitis, humores corporis humani intrantibus, eorumque mixtionem naturalem turbantibus latitare. Quod si veritati congruat, facile fieri credimus, ut venenata noxiorum per aëra volitantium vaporum vis, salubrioribus adversis & contrariis exhalationibus in aëre hærentibus, destruat, & effectus in corpore humano præternaturalis subsecuturus impediatur. Atque

E

hæc

hæc est causa non improbanda, cur Medici ægrotantibus afflicti ad emendanda aliquo modo aëris infecti inquinamenta odores incensos suadeant, quibus effluentes humores corrupti, tanquam involucris impliciti, innoxii reddantur. Virtutem hanc adscribunt particulis subtilioribus acido vitriolicis a sulphure accenso copiose per aërem vagantibus, quæ salivæ beneficio ad ventriculum & humores devectæ tum perniciosam evaporationem seu miasmatis indolem in meliorem convertunt, tum quoque ortum & incrementum alcali volatilis, quo intestinus sanguinis motus nimium augetur, & putrida humoribus dissolutio inducitur, impediunt. Omnes vero exhalationes plus damni afferre constat, si eas impedito liberiori aëris accessu, gravis, quiescens, & intra muros ædium conclaviumque parietes stagnans constringat; proinde & hic munditie studendum, omnesque sordes sedulo removendæ sunt, nec id solum, sed & per apertas sæpe fenestras portasque aër liberior admittendus; atque id præ cæteris magis curandum ab iis, quorum cubicula somno capiendo destinata angustiora & depressiora, aut interiora (Alfosen) dicta, nec luci nec aëri pervia sunt; quam pestifera enim sit in contagionibus epidemicis aura squalore excrementorum tetrisque vaporibus sordida, luculenter se manifestat ex eo, quod pestilentissimi morbi potissimum in homines infimæ sortis & plebis desæviant, quorum indigentia & extremæ paupertati omnis generis immundities conjunctissima esse solet. Certe non præter rationem medicus reprehendit VALERIOLA ^{w)}, qui non aërem

cubi-

^{w)} VALERIOLA. Observ. medic. L. 4. obs. 6. pag. 183.

cubiculi, in quo jacet æger, unquam diffilari sinunt, nec lumina aperiri ad novi aëris ingressum. Corrigitur ergo, si purior & liberior aër & ex optimis cœli plagis ingrediatur, & sic aër ventiletur, & aër aëre repurgetur, hoc fiat præsertim a sole jam aliquot horis orto, quo aër purgatus, & salubrior est; in universon autem borealis constitutio austrina est salubrior; austrinus aër efficit, quod hydrargyrus in barometro subsideat; borealis eundem in barometro extollit, ergo hic elaterem aëris auget, ille minuit. Refert M. VARRO ^x); quod cum universa Classis romana Corcyræ degens morbose ageret, obstructis ædium, ubi ægrotantes milites jacebant, veteribus ad austrum sitis fenestris, per novas ad aquilonem apertas, boreas admissus ægrotantes pristinae sanitati restituit.

§. XVI.

Hæc magis adhuc illustrantur ex illis, quibus natura utitur, adminiculis. Ad arcendas ac fugandas epidemias putridas jam natas varia administrat natura; ministrat imprimis frigus, frigore aëris firmatur elasticitas, purgatur infectis terrestribus, contagiosisque liberatur miasmatibus, corpori vigor, membris robur conciliatur; uti calidus & vires & corpus resolvendo enervat, ita frigidior vires instaurando & corpus nostrum roborando saluberrimus tunc est; frigore pestem & variolas in fugam verti tradit SYDENHAM, quod & vim miasmatum infringat, & augendo robur corporis, dispositionem ad morbos tollat. Pluviae æstivæ & laudari debent, quippe quæ æstum

E 2

calo-

^x) VARRO. De re rustica Lib. I. Cap. 5.

caloremque temperiei temperent, stagnantes aquas corrigant, & halitus aërem ingressos deprimant. Ventorum silentio aëris corruptionem augeri & experientia & ratio docet, motu enim aëris deficiente particulæ putridæ sensim exhalantes colliguntur, atque in eodem loco retinentur, sicque sensim invicem magis magisque putrescentes, tandem in summam putredinem abeunt, ita ut corpora quæcunque disposita in eundem statum disponere valeant; maxime dum particulæ humidæ in aëre quieto ibidem coacervantur, atque ita cuncta ad corruptionem aptantur. A ventorum vero motu, quoniam corruptum aërem corrigendo atmosphæram purificant, iique in corpora irruentes, vapores illos non raro impuros, non raro venenatos, quibus circumfunduntur, auferunt, eorumque locum occupant, indeque evenit, ut aër refrigeretur. Magnum proinde ex ventis hominibus adfertur emolumentum, eo majus, si a diuturna nimis ventorum absentia aër vaporibus copiosissimis, tam ex vegetantium & animalium, quam quibuscunque aliis corporibus effluentibus æque noxiis ac utilibus imprægnatur, qui stagnantes pro diversa horum indole vel putrescentes vel fermentantes variam corruptelam aëri conciliant, morbosque hinc sequentes pestilentiales, epidemicos aliosque contagiosos producant. Summa ergo ventorum præstantia ac necessitas, queis a summo rerum opifice datum mobilem aëris humorem inquinatum a purgamentis, quæ aliunde contraxit, scoparum adinstar everrendo liberare, malignamque illius diathesin pigritia aut aliunde accersitam agitando corrigere & immutare. Observavit id & adnotavit disertissimus SENECA dum ait: *purior transit in no-*
xium,

*xium, inde subitæ continuæque mortes & monstrosa genera mor-
borum ut ex novis orta causis, brevis aut longa clades est, pro-
ut vitia valere, nec prius pestilentia desinit, quam spiritum il-
lum gravem exercuit Laxitas cæli, Ventorumque jactatio. Nec
sum animi dubius, quoslibet ventos hac purgandi virtute mini-
me ex æquo esse præditos, omnium maxime tempore epidemico
putrido sanitatis servandæ vis inest in ventis septentrione & aequi-
lone, quippe qui aëris limpiditatem, siccitatem gravitatemque
restituunt; nihilo tamen minus præstat quemlibet, quam nullum,
habere. Sic quoque in fulgure & tonitru, non temnenda latet
utilitas, vehementi quippe & lata aëris concussione miasmata
noxia, si quæ aëri insunt, ex ejusdem sinu possunt excuti,
aut igne sulphuris perpurgari: imitetur ergo naturam medi-
cus, miasmatis pestilentialibus ac putridis inquinatum aërem
analogâ ratione emendare meditetur, frequentes pyras per
loca tabo putrido infecta accendi curet, luculentis ignibus e li-
gnis resinosis, sulphureis, odoriferis, nec non evaporationi-
bus ex aceto Vini optimi, aëris corrupti mutationem molia-
tur; certe vero præ cæteris omnibus noxarum pestilentium
eluendarum efficax medium deprehenditur pulvis pyrius, sive
quod vi acidi sulphuris & nitri omnem ab aëre corruptelam &
fracedinem proscribere valeat, sive quod effæctus aër nitro de
novo imprægnetur, indeque occultas vires, novumque vigo-
rem elasticum concipiat, seu illi omne per ignem excoquatur
vitium, atque exulet morbidus humor, seu denique, quod
cum diversæ, quæ in aëre hospitantur, particulæ inertî stagna-
tione necessario putrescentes, illum vitæ inutilem imo exitia-*

lem effecerint, valida hujusmodi concussione magnam suscipiant alterationem, novamque formam acquirentes ex pestifera constitutione in tertium quid, Juvantibus acido sulphuris & nitri moleculis, converti & immutari valeant. Experientia teste ad purgandum aëra prædictis nil salubrius; illarum partes volatiles longe lateque quam citissime in auras diffunduntur; illæ tunc particulæ secundum cl. HECQUET *y)* alexiteriam formant athmosphæræ nubem acidis densatam, compactamve, inquam arietando infecti aëris evibrationes cito fatiscunt, non tanta vi impelluntur, aguntque in superficiem corporis, generisque nervosi; illæ partes veluti balsamo sitæ, inquit idem prælaudatus auctor contagii spiculo manebunt inoffensæ: aër tunc, ut ita dicam his miasmatibus liberatus, aut saltem licet iis adhuc imprægnatus, tamen innoxiiis redditus, jam pulmones blandius afficiet, nec faces & incendia in sanguinem poterit apportare. Hisce comprehendimus, quid subsit causæ, quam ob rem febres putridæ per populum sparsæ post tempus aliquod desæviant; desæviant posteaquam corpora, quæ ab iis attingi poterant, aut absumpta aut tentata perpurgataque sunt, eaque aëris constitutio, quæ excitandis motibus febrilibus antea favebat, dissipata fuit.

§. XVII.

Quamvis summum sit aëris in generandis, alendisve contagiis momentum, universalis tamen inde corruptio haud unquam

quam experientia teste locum obtinet; hinc nec suffimigia in nullo fere alio aëre necessaria, quam in aëre infecto; præter aërem vero infectum, & fugiendus est aër matutinus, vespertinus, & nocturnus, qui sua natura humidus & crassus tunc magis nocet, aër refrigerat, & humescit, exhalationes condensantur & colliguntur, omnis tunc generis effluvia etiam animata, quæ in locis paludosis frequentissima sunt, quæ per diem solis ardore ac potentia disjiciuntur, & altius evehuntur, sole occiduo frigida facta tempestate magis condensantur, atque ex alto decidunt, facileque dein per poros corporis, solis prius fervore adaperptos, se insinuant; ubi magnas multasque noxas ingerunt, quare nocturnæ hic deambulationes haud exiguum detrimentum inferre possunt; pariter summo mane virulentus quidam ros non raro in ejusmodi locis decedit, ideo ii, qui valetudini suæ diligenter consulunt, provideant & præcaveant, ne aëri liberius præsertim mane & vesperti absente sole corpus suum committant, quo liberior perspiratio maxime læditur ac inhibetur, excrementitiæ partes liquidæ humores inficientes intus retinentur, ex quo morbi graves & periculosi, febres omnis generis sæpe etiam putridæ exsurgunt in iis præsertim subjectis, quorum sanguis multis corruptis & malis humoribus jam est repletus.

§. XVIII.

Antequam hanc de aëre emendando doctrinam missam facio, paucis adhuc tangere licebit, annon cura & Magistratui incumbat, ut arceantur & avertantur epidemiæ putridæ.

Cum

Cum ut plurimum causarum universalium correctio in medicorum potestate posita non sit, sed sapienti magistratuum curatum, cum a medicis inventæ ac indicatæ sint, mitigari, coerceri, & tandem supprimi possint, omnino de conservanda aëris salubritate eaque restituenda ac corrigenda sedulo cogitandum erit magistratui, atque a provida ejus expectamus vigilantia, ut fossa oppido circumdata diligenter expurgentur, ac limpidarum aquarum per ea circulatio promoveatur ac sustineatur; ut putei & canales, qui usui inserviunt publico probe eluantur & abstergantur; ut ex plateis spurcitiei ex multiplici cæno commixtæ collectioni, impedimentum afferatur, eaque publice prohibeatur; gravissima vero damna inferunt, humiditates cænosæ gelu constrictæ, verno enim tempore increfcente sole conum a glacie liberatur, dissolvitur, & in motum intestinum putredinem conciliantem abreptum, altius in auras evehitur, opus hinc est, tales humiditates cænosas mature ac longe extra urbem deportari; decerni quoque debet a magistratu, ne fæculentiæ variæ in culina, cubiculo alibique collectæ, situ non raro corruptæ, & putrido tabo dissolutæ, teterrimam pestem exhalantes in publicas effunderentur vias; ne fimus & quisquiliæ coacervarentur; ne cloacæ præsertim tempore æstivo, sed hyemali semper & quidem aëre frigido & sicco evacuentur; nec desistat ab hac lege magistratus, quod ex hisce fæcibus ex latrinis desumptis lucrum parent, iisque ad terrarum fertilitatem augendam imprimis in agris plantationi tabaci destinatis cum fœnore utantur cives; nocentiora vero adhuc sunt mortuorum effluvia in sui destructionem

gari, imo consultius est extra urbem cœmeteria disponere; hisce præmissis a prudente magistratu ipso nunc desideramus decisionem, an honorarium pro loco sepulturæ, ecclesiæ patronis aut ecclesiis accidens, præferendum sit salutis publicæ. Celeberrimus TRALLES tam exacte pingit damna & contradictionem ex connivente hanc circa rem magistratu, ut certe mereantur ipsissima ipsius verba ad maiorem attentionem excitandam hic inseri z): *Recte nulla facile vel mediocris civitas inter gentes omnium minime moratas, adeo aliena a cultioribus politiæ regulis, & legibus, ut equinum cadaver toleret intra mœnia, & non statim relegandum ducat, & procul transferendum curet. Prudenter quoque, si forte lues grassetur inter armenta, per edicta publica injungi solet, ut statim in profundas fossas projiciantur cadavera, ac superstrata copiosa & arctius compressa terra, obtegantur, ne fœtida sua effluvia in aërem spargant. Num autem alia putredo est brutorum animalium, & hominum alia? Equidem vegetantia per suam naturam acescentia, quibus armenta vescuntur, in corporibus ipsorum immutantur pēnitus, ita ut salia alcaliscant, & olea volatilia redantur; interim tamen minor statuenda brutorum, saltem illorum, qui meris vegetabilibus nutriuntur, in putredinem proclivitas, quam hominum, animali victu, qui nunquam acescit, largius sæpe, quam vegetabili utentium. Si vero bos, qui BOERHAAVIO a) iudice totus antea gramen, fœnum, & aqua fuit, nihilominus ubi*

mor-

z) TRALLES vera patrem patriæ sanum & longævum præstandi methodus. Uratislav. 1767.

a) BOERHAAVE chem. II. pag. 256.

mortuus ceciderit, terribiliter fætet, ita ut Pisauri, relicto & computrescente juxta viam insepulto bovis cadavere, ob maligni halitus copiam, inde effluentem, præteriens viator subito fuerit exanimatus *b)*; quid homini accidet, qui non solis vegetabilibus, non solis animalibus domesticis, quæ vegetabilibus pascuntur, sed carne carnivorum animantium, ut piscibus alios comedentibus, avibus insecta rapientibus, carne ferina, vivit? Verum, tandem sine differentia, omnium quomodocunque pastorum animalium chylus equidem acescit, omnium autem serum sanguinis, & ipse sanguis ruber, motus per vasa alcalescit, & moveri desinens, citius, tardiusve ruit in fracidam putrilaginem. Eadem ergo a cadavere hominis, & bruti animantis metuenda infectio; turpiterque peccatur, quando imminens ab hoc, prævenitur, & ab alio æque imminens, oscitanter negligitur.

§. XIX.

Quantum valeat victus ratio ad præcavenda vitia corporis **CELSUS HIPPOCRATIS** interpres explicat satis sequentibus verbis: *verosimile est primis temporibus inter nonnulla auxilia adversæ valetudinis plerumque eam bonam contigisse, ob bonos mores, quos neque desidia, neque luxuria vitiant; quos neque inquieta cogitatio, nec nocturna vigilia minuerant.* Et certe plerumque pessimo victus genere sanitati decoquimus, quem blandæ voluptatis illecebræ aliquando non irretiunt? ad omnem ictum nos exponit innata imbecillitas; frigore, æstu, labore offendimur, sed ut plurimum potu & alimentorum copia rumpimur, exiguum desiderat ventriculus,

F 2

lus,

---

b) LANCISIUS de Bovilla peste. part. I. c. 8.

lus, immensum opinio, qui sobrie degit, nec causarias habet partes, tam vacat omni morbo, quam humorum cœno, frigus, æstus, externarum causarum vis, aër etiam pestiferus languescet, ubi nil adjuvabunt inquilini hostes; hinc si unquam certe contagiorum tempore aurea omnibus commendanda sobrietas, omnisque ingluviei sollicita fuga. E duplici tantum regno suppeditatur alimenti materia, vegetabili & animali, minerale condimentum largitur, non utile nutrimentum; hinc duo genera ciborum sunt naturalia homini, alcalescentia alia, ut animalium carnes, ex iisque parata, alia acescentia, acidaque, qualia vegetabilia sunt; cum vero tanta per se in putredinem propensione, inclinent animalium carnes, quæ ex iis desumuntur alimenta nova, præsertim partium attenuatione per ignem conciliata, ut in Jusculis habemus, omnia alcalescentiam affectent, necesse est. Si ergo solis carnibus viveremus, humores nostri diffluerent in putridum tabum, si vero non sola, sed nimia saltem carne uteremur, humorum summa nasceretur acrimonia, nosque dispositos redderet ad morbos putridos; his enim causis tota sanguinis crassis adeo putrescibilis redderetur, ut minimo externo fomite, aut certe etiam sine fomite febris erumperet putrida. Liquet inde, quantum nimius victus animalis tempore, quo febres putridæ epidemicæ & contagiosæ corpora invadunt, damnum inferat. Exulent ergo ex cibis omnia, quæ per se cito putrescunt, vel putridam sanguini mixtionem conciliare possunt; nil tale a vegetabilibus metuendum, contra vero medicinale præbent alimentum, summæ humorum acrimoniæ putridæ

occur-

occurrit vegetabilium acescentia; hinc ad prævertendam corporis nostri dispositionem, ad morbos putridos diæta convenit simplex acescens, refrigerans, hinc præprimis victus vegetabilis ex cerealibus, oleribus, & fructibus horreis, ac omnis generis acetaria commendanda, attamen omnem victum animale scopo præservandi a febre putrida epidemica damnare nolim, sed parcius saltem sumendus est, carniæ enim moderatus usus robur & fundamentum corporis nostri ponit, qui vero solis vegetantibus vivit, nimiam corporis debilitatem sibi acquirit, ergo natura contemperare voluit alcalescentes cibos cum acidis ac ipsi putredini resistentibus.

Hisque discussis pergimus ad potulentorum genera. Hoc autem loco ea saltem recensere lubet, quæ scopo prophylactico commendanda; aqua est ventriculo levis, intestinis amica, comminuendis alimentis, extrahendisque alimentorum succis præ cæteris necessaria; exilissima corporis vasa permeat, & per colatoria quævis secernendum transmittit succum, hæc quoque evehendis e corpore acrioribus excrementitiis partibus quam maxime idonea est, unde optimo jure medicina universalis præservativa nuncupari posset, non enim facile datur hac ipsa nobilius a morbis præservativum; eaque de causa aquam maxime commendat illustris RICHTER c), cum non alius potus indigentia naturæ magis conveniat, eaque ultra sitim, illius indigentia indicem non adpetatur. Hic autem & merito vini mentio est injicienda. Medicinæ loco ex antiquorum & recentiorum suffragiis esse poterat, aut

---

E 3 propter

c) RICHTER. Opuscula medica T. II. pag. 63.

propter sanitatem tamen conservandam adhibendum; animo exhilarando curas vinum eluit, a mœrore liberat, vires ingenii & corporis uti & ejus calorem auget, incitat pulsum, affectus animi præcipitat, sopit, sanitatem corrigit, fibræ vigorem & robur conciliat, sanguinis crasim conservat, corruptioni, remoram ponit, alia ut taceam multa, quæ ad ipsius uberriam facere possent commendationem; in præcavendis vero febribus putridis vinum pro tali habemus remedio, cui nulum fere aliud undecunque demum petitum originis nobilitate, saporis suavitate, effectuum præstantia comparandum, necdum postponendum; quod evidentius ex eo colligendum esse censemus, cum testimonia expertissimorum & felicissimorum practitorum evincant, vinum in febribus putridis, certis sub circumstantiis & cautelis provide exhibitum, saluberimum præstare effectum, ita rerum medicarum satagens eo facilius nunc judicare poterit, quod hic liquor spirituosus modice in usum vocatus maximarum etiam sit virium in defendendis hominibus a febrium putridarum insultibus, testimonia tam a viris sapientissimis quam experientia ipsa petita insuper fidem faciunt, moderatum vini usum ex iisdem rationibus immunes sæpe præstare homines dysenteria, imo ipsius pestis contagio; quæ vero ut satis nota hinc utpote superflua speciatim minime adducenda, attamen temperare mihi haud possum, vini in specie rhenani merita prædicare tam in morbo putrido debellando quam corpus humanum ab illo præservando; secundum unanimum enim medicorum consensum hoc vinum intus sumptum vires mirifice reficit, coctionem

ventriculi juvat, torpentemque metu animum recreat atque confirmat, timorem excutit, sudoremque & urinam pellit, variarumque impuritatum & effluviolorum contagiosorum ex massa sanguinea excretionem promovet, illaque, ob subtilem, temperatumque, quo pollet, acorem, simul invertit & deprimit. Diximus quidem vinum præstantissimum tempore epidemico esse potum nec non remedium, tanto vero dono ita citra omnem circumspeditionem aut ex instituto aut negligentius saltem abuti tutum haud est; uti enim generosa & optima remedia abusu & non debita dosi ac tempore adhibita nocentissima sunt, ita etiam vinum summam perniciem corpori inducere aptum est. Hucusque vinum bonum & rhenanum præ omnibus moderate assumptum in præsidium insigne contra febrium putridarum insultus a nobis fuit commendatum, serio tamen monemus, quod omnis in ejus potu excessus sedulo vitandus, & nullo modo ad ebrietatem usque hujus liquoris ingurgitationi indulgendum sit. Helluones enim, iique, qui in ebrietate immoderataque potuum spirituosorum ingurgitatione infectionis periculum arceri credunt, falluntur egregie, primi enim erunt, qui corripientur; nocet vero maxime omnium frequens aquarum vitæ vel vini adusti usus, quod partes solidas inflammando, obstruendo, fluidas vero coagulando, ad acutas passiones viam sternat paratissimam, spirituosum ergo concentratum, quem plebei homines ut efficacissimum prophylacticum deligunt; omnino noxium judicamus, quod fluida cogit, & motum sive æstum intestinum auget.

capit. XXX. §. XX.

A potulentis ad motus diætā transibimus & considera-
bimus, quid commodi ex illius convenienti administratione
ad sanitatem tuendam redundet; motus namque commoda,
effectus & utilitates, si perquiramus, hæc ad tria capita redu-
cenda comperies. I. Fovet & emendat digestiones, crudi-
tates absumit. II. Sanguinis circuitum adjuvat, auget calo-
rem nativum, spiritus torpescientes excitat, secretiones, ex-
cretiones sustentat & promovet, hincque humores a particu-
lis impuris liberat, III. membris robur ac firmitatem adfert;
a sumptis tamen cibis otium detur animo & corpori, ne præ-
stantissimum chyloseos opus ullum laboris genus corrumpat;
cum enim spiritus tantopere ad coctionem conducant, omni
cura fovendi sunt, ita à ventriculo nullo labore statim a pastu
suscepto avocandi, nec perperam consumendi; peracta coctione
nunquam proderit otio & ignavia torpere, sed exercitationi-
bus assuefieri, in motu vero eo tempore, quo grassantur fe-
bres putridæ contagiosæ, mediocritatem servare quam pluri-
mum prodest, cum corpora aëre humido & tepido tensata
motu nimio mox ad immensos sudores disponantur, idque eo
magis, quo tenuiores eo tempore humores sunt, quo itaque
tunc temporis cutis organon, præcipue in vero & constanti ro-
bore conservetur & major a vasorum actione densitas humo-
rum accedat, eo enitendum est, ut crebriore frictione fibræ
cutis firmentur; quod quidem eo melius fieri posset, si inter-
dum balneum frigidiusculum, quod vere roborandi vim ha-
bet, adhibeatur. Leviter ergo solum moveatur corpus, non

XX.

ad

ad fudores usque, modo ut perspirabile fervetur, motus beneficio roborentur laxa, non vires dispergantur, vires viscerum, quæ compingunt humores, non destituantur, sed restituantur; vitentur itaque omnia corporis exercitia vehementiora, hæc enim corpora nimium fatigant, sanguinisque exæstuationes producunt, vires, ut verbo complectar, quantum fieri potest conservandæ, ne, ut CELSUS loquitur, in secunda valetudine adversa præsidia consumantur.

§. XXI.

Supereft, ut de somno dicamus, quem ad tuendum corporis robur, & ad conficiendos optimos ejus succos necessarium esse omnes novimus, non minus vero hic, quam aliis in rebus necessariis, ad præservandam sanitatem a morbo epidemico putrido prudentissimum regimen requiritur, ut quietis somnus, sic laboris species, quædam est vigilia, in quibus alternatim sese mutuo succedentibus observanda est moderatio. Fugiendus est statim a pastu sopor, nec ei noctu diutius incumbendum; nimius enim corpora laxat, motusque vitales minuit, corpus grave, languidum & ignavum fit, aut etiam obtunditur animus, cerebri enim ingurgitantur vasa. Sed, quæ fit inter vigilandum, tum sensus, tum motus operibus, spirituum profusio & jactura, somno suaviter obrepente refarciri indiget, ne omnino exhauriantur vires; somno itaque opus est, ut sua corpori redeat alacritas, fibrillarum cerebri tensio relaxetur; blando lectuli calore humorum in toto corpore coctio feliciter perficitur, rigescentes fibræ molliantur, ac humectantur, ar-

ticulis labore ficcatis salutaris advenit mador, animo fugiunt curæ ac sollicitudines, mens recreatur, nocturno præsertim tempore, quo ex naturæ instituto ad dulcem somnum invitant cadentia sidera, & tranquilla noctis silentia. Excedentes contra vigiliæ, eadem fere pariunt, quæ motus nimii, mala, cum ea solum differentia, quod magis afficiatur cerebrum, nimia scilicet tensione & spirituum profusione, viriumque jactura; paulo largius somno potius indulgeant, quam nimiiis vigiliis & nocturnis ingenii laboribus & lucubrationibus animi partes ac corporis vires exhauriant, ac spiritus animales dissipent; magis enim nocent omnes animi contentiones & meditationes nimis intensæ, quam strenue corporis susceptus labor; etsi vero tales homines quovis tempore tali contentione studiorum in nimiam debilitatem conjiciantur, potissima tamen ejus damna imminet, & emergunt, cum morbi epidemici & quidem putridæ indolis & contagiosæ grassantur; tanta enim inde oritur imbecillitas, ut quasi ad morbum epidemicum non solum prædisponantur, sed etiam morbosis motibus exortis, non ut decet, resistere possint. Ad cubacula dormitoria quod attinet, ea profunt ab humo longe remota, serena, purgata, sicca, spatiosa, & alta, ventisque ficcioribus exposita, in quibus tempestatibus humidis & nebulosis, igne luculento excitato aër alteretur & depuretur, ac per noctem fenestræ clausæ servantur, quare non satis commoda, si salubritatem quidem respicias, interiora illa (Alsfen) vocata, aëre enim puro ac temperato fruamur, ut cum maxime quando somnum capimus, æque quando cibum potumque assumimus, atque

atque corpus exercitiis movemus, quia magis tunc aërem in interiores corporis recessus pulmones, ventriculum imo sanguinem recipimus, sicque SYDENHAMO adstipulamur, qui sic habet: *magni profecto momenti est, ad præservationem a morbis æstivis in amplo ac frigido conclavi degere, ac somnum capere, ut a diurno calore attritæ vires per nocturnum somnum reparentur*; somnum in frigore cooperto commendat HIPPOCRATES, si ergo vel in ipsa hieme præstat quiescere in loco, ubi sit aura frigidior, idque in gratiam respirationis, dummodo totum corpus stragulis sit coopertum, ne a frigore carnes pungente interturbetur sopor sive somnus, multo magis æstate præstabit in frigido conclavi somno indulgere.

§. XXII.

Retenta & excreta præteriri non debent, nostros enim inter humores alii sunt excrementitii, alii recrementitii: ut sanum perftet corpus, excretiones patiatur, necesse est, cum enim tam varia, tamque multiplicis generis assumpta, ut in verum mutantur cruorem, non satis sint analoga, partium debet fieri inutilium separatio, & quæ nobis sunt analoga, evolvi debent & separari, hinc divisionem patiuntur assumpta in toto elaborationis suæ tractu, puta in primis viis, in communi sanguinis oceano ibi præsertim renum ope & organi cutis, certe in nullum alium finem ex massa sanguinea separantur, quam ut postmodum per illos meatus ad hoc munus destinatos e corpore nostro excernantur, excrementa enim diutius in corpore retenta putrescunt, acria & mordacia evadunt;

unde GALENUS d) ait: *Excrementa collecta, acriora & calidiora reddita, inflammationes, erisypelata, herpedes, carbunculos, febres innumeramque aliorum morborum turbam exsuscitant.* Tempore ergo, quo regnant morbi epidemici, & in quibus putridum dominatur, excrementa & retenta curentur solícite; prima enim sanitatis regula est, attrita, corrupta, effæta, sub ipsis vitæ motibus collecta, ne noceant, expellenda esse, sub iisdem motibus coquenda & assimilanda. Verum inter retinenda semen principem locum obtinet, nulla enim res nervosum succum tam subito exhaurit, & corporis vires adeo convellit, frangitque, quam nimia feminis excretio, cum vero omnes causæ debilitantes, ut causæ irritantes sive occasionales febrium putridarum spectari debeant, hinc præ omnibus aliis moderamen in venere tempore epidemiarum putridarum observandum.

§. XXIII.

Proximum jam est, ut animi affectuum habeamus rationem, animi pathemata alia corpus valde exagitant, nempe contentiones animi, ira, vindicta, ambitio &c. alia languidum & imbecille corpus efficiunt, & ut ita dicam, in consternationem ducunt, qualis est metus & tristitia; hinc in activa & languida commode dividi possunt animi pathemata, priora lædunt eodem modo ac motus & vigiliæ, quin imo plus nocent, quandoquidem hæc nervos maxime motui muscolari servientes, illa totum systema nervosum afficiunt, hæc consumunt quidem, sed & humores ad novum a somno spirituum proventum præparant,

---

d) GALENUS. L. 9. de usu partium.

parant, illa consumunt, nec somno, quo frui prohibent, re-
stituunt e). Languida animi pathemata genus nervosum to-
tumque systema vasorum laxant, systalticas ergo imminuendo
vires, reddunt eas imbecilles, sub iis animi etiam pathema-
tibus, ut metu & pusillanimitate, dum vasa tono suo privant,
humores liquefcunt, cum vero juxta Cl. BRÜNNING meticulofi
prmi semper censeantur malignorum morborum candidati,
mens serena servetur, quidquid enim nervos roborat, ut spes
& animus bene compositus, omniaque intrepide suscipiens, id
morbi impetum eludit, quidquid vero nervos simul debilitat
& commovet, ut terror, timorque, imaginatio cum tristi co-
gitatione venturi mali conjuncta, id motum febrilem per se
jam excitat, ut adeo mirum non fit, in tali homine febrem
putridam a concepto contagio facile incendi, & quemadmo-
dum prior illa hominis conditio plurimum valet ad morbum,
qui corpus jam occupavit, superandum, ita illa postremo loco
dicta animi objectio summam ægrotanti perniciem affert. Ce-
leberr. TISSOT observavit: illos omnes, qui post pathema
animi triste decumbebant, fere semper occubuisse, licet si
morbus primo intuitu gravior non videretur; sive ob genera-
tam cacochymiam, sive ob deperditionem virium, quas pro-
sternit metus, tristitia & anxietas, & quibus deficientibus
nulla sanatur ægritudo. Plura alia, quæ & leviora & notiora
sunt, omittenda esse censemus, cum plurima etiam eorum,
quæ proposuimus, pervulgata sint, quamvis a non paucis ne-
glecta. Equidem hic omnia auxilia prophylactica ex fonte

---

e) RICHTER. Præcepta diæterica pag. 287.

diætetico ad normam sex rerum non naturalium accuratius recensere & dijudicare nequimus, quod medici curam dirigentis officium est, consilia sua singularum personarum conditioni accommodare, & actiones corporis & animi ita dirigere, ut refectio virium inde oriatur, nequaquam autem defatigatio, neque tamen in his diætetis maxime consiliis erit subsistendum, ubi simul adhibitis therapeuticis auxiliis optato fine certius citiusque potiri liceat.

Sed hæc quidem hætenus; altera hujus argumenti pars, prophylaxin puta ex fonte therapeutico, dissertatione paulo post edenda exponetur.

F I N I S.

POSITIONES MEDICAE.

- 1.** *Quivis sua est sanitas, suaque humorum bona conditio & miscela alii forte minus salubris futura.*
- 2.** *Ductus arteriosus botalli non est ramus trunci arteriae pulmonalis, sed ab arteria pulmonali sinistra demum oritur.*
- 3.** *Hinc plane impossibile est, quod omnis omnino sanguis in fœtu per foramen ovale & ductum arteriosum derivari possit, quin potius fas est concludere; quod minor portio sanguinis in fœtu perfectio per has vias derivetur, quam per pulmones propellitur.*
- 4.** *Ut sanguis plethora sic & spiritus laborare possunt.*
- 5.** *Arteriae cerebri vix pulsant.*
- 6.** *Selecta ac simplicia medicamenta medicum nobilitant, ac si noverit mēderi simplicibus dolose & frustra quærit composita; perversa enim opinionis est, remediorum copia adversus morbos pugnandum esse; pauca enim sunt secundum Helmontium, quæ medicum nobilitant.*
- 7.** *Omnem curationis ita dictæ vernalis & autumnalis consuetudinem, si prudenter instituat, damnare nolim.*
- 8.** *Neque tamen ita stricte ad æquinoctia sese alligare oportebit; sed vel anticipare vel postponere prout res tempusque postulaverit.*
- 9.** *Ast, qui perfecte valent nullis obligare se legibus debent.*
- 10.** *Dantur plethoræ indeque oritundæ hemorrhagiæ, quas emesis & alvi purgatio tollit; neque tamen minus & vomitiones & diarrhææ reperiuntur per sanguinis missionem sedandæ.*
- 11.** *Calor nostri corporis ab actione fluidorum in solida & solidorum in fluida unice non dependet.*
- 12.** *Ad medicamenta antiphlogistica referuntur ea, quæ majorem cordis motum projectilem, & densitatem & copiam humorum præternaturalem minuunt, arcta & rigida vasa laxa reddunt & flexilia.*
- 13.** *Morbum variolosum per methodum antiphlogisticam absque suppuratione posse curari nondum firmiter demonstratum est.*
- 14.** *Scirrhi non solum in glandulis sed etiam in visceribus nascuntur.*
- 15.** *Opium plerumque quidem spasmos sedat, rarissime vero tollit earum causas.*
- 16.** *Calculi e vesica sectio frustranea est, nec minus anceps quam nociva, ubi calculi in renibus aut ureteribus infixi adsunt indicia.*
- 17.** *Urticationes in lentore humorum & inertia solidorum ad motum summo sunt remedio.*
- 18.** *In syncope necessario debet esse faciei color pallens.*
- 19.** *In ex rabie canina extincto sectionem suscipere temerarium semper, nec chirurgus etiam juratus, minime vero obstetricans eo adigi potest.*
- 20.** *Singultus in dysenteria confirmata, neglecta, ubi metus inflammationis adest, est contra indicans vomitorii.*

21. *Hallucinari mihi videtur Cl. Thæer, dum concludit per febrilia molimina ullam humorum mitigationem & correctionem unquam produci, sed potius sanos humores in omni febre, mitissima forsan ephemera excepta, corrumpi, atque hanc corruptionem eo peiorem esse, quo vehementiores magisque enormes sunt febriles motus.*
22. *Aequè a vero aberrat, dum tuetur, quod si sub coctione qualiscunque intelligatur humorum alteratio, illa semper damnanda sit & tum symptomata omnia, quo magis procedit, ad veterum mentem graviora fiant.*
23. *Empiricus ille male dicitur, qui formale responsi cujusdam medici & quidem medico legalis impugnat.*
24. *Compertum est Hildano aliisque quadam ex fortioribus vomitoriis externe applicata penetrasse per cutis habitum & ad ventriculum deducta emesin proritasse, inde a veritate ille desecit, qui talia facta ut nova inventa extollit.*
25. *Jure merito distinguimus febres inflammatorias & febres cum inflammatione conjunctas.*
26. *Crustæ phlogistica absentia in sanguine per venesectionem in morbis inflammatoriis educlo non indicat abstinendum esse a venesectione, nec ejus presentia illam repetendam semper jubet.*
27. *Haud raras esse tuemur sanguineas ac mere inflammatorias pleuritides & peripneumonias; sepe quidem his quidam biliosarum characteres simul sociati reperiuntur, sed nequaquam hi semper tanti sunt momenti, ut attendi curationisque methodum sibi accommodari mercantur.*
28. *Majorem vero attentionem postulant eæ pleuritides & peripneumoniae, ubi illi characteres majori gradu numeroque plures adsunt, si graviora ex illa colluvie symptomata exorta, aut pertimescenda sunt, si praesertim putridæ in precordiorum saburra humorumque massa corruptionis indicia deprehendantur.*
29. *Pleuritides biliosas recte omnino in putridas & imputres distinguimus.*
30. *Sed minus accurate qualibet pleuritides putridæ pro biliosis putridis habentur.*
31. *Febris lenta nervosa ut febrium genus consideranda.*
32. *Hæc febris a veteribus licet alio nomine descripta reperitur. HIPPOCRATES sub nomine typhi talem morbum notavit; morbi crassi HIPPOCRATIS etiam in multis cum febribus nervosis lentis conveniunt, uti & morbus cardiacus Celsi, Cælii Aureliani & Tralliani.*
33. *Febris lentæ nervosæ causa in fluidi nervosi vitiata qualitate non raro quærenda est.*
34. *Cl. R. A. VOGEL mire a veritatis via desecit, dum, cum præceptis prædicis erudire conetur, contendit noxium quidem corticem peruvianum minime esse, tantam vero laudem, quam multi Medici hodie ipsi tribuunt omnibus aliis febrifugis tanquam præcellentissimum cum præferentes, certe non mereri, sed potius infimum fere inter hæc locum occupare.*

ORDINIS MEDICI H. T. DECANUS

FRANCISCUS SCHOENMEZEL,

PHIL. ET MED. DOCTOR, PROFESSOR PUBLICUS ET
ORDINARIUS,

AD

DOCTISSIMI MEDICAE LAUREAE CANDIDATI

GEORGI ANTONII WILHELMI,

MARIÆ-VALLENSIS,

AA. LL. ET PHILOSOPH. MAGISTRI, ELECTORALIS AULÆ PALATINÆ MEDICI,

CONSIL. MEDICIN. ACTUALIS, CONCILII MEDICI ASSESSORIS,

ARTIS OBSTETRICIÆ CORREPETITORIS, NOSOCOMII ELECTORALIS

AD S. CAROLUM BORROMÆUM PHYSICI,

DEFENSIONEM ET PROMOTIONEM

INVITAT

PRÆMISSA DISCEPTATIONE SUCCINCTA

De fæminis,

quibus lactatio non convenit.

Quod quædam hominibus obligationes incumbant, ad quas adimplendas a natura tenentur, eo minus in dubium vocare licet, quod plures ab inspecta corporis humani æconomia palam apparent; huc sane matris officium, quo, quam primum sobolem in lucem edidit, illam concessis a natura uberibus alat, merito referatur. Quod tamen haud paucæ omni tempore extiterint, quæ debitum huncce laborem in se suscipere recusaverint, Medicorum naturæ patrocinantium quærimoniæ abunde docent, frustra, ut improbum consilium mutarent, fidam illi enumerationem malorum exhibebant, queis aspernata se natura vindicare soleret, qui fieri poterat, ut fœminæ, quæ naturæ reluctabantur, rationibus moverentur. Verum, quod omnes teneantur matres, ut hancce obligationem adimpleant, universim licet affirmari debeat, & suas tamen huic regulæ exceptiones esse haud difficulter evinci potest: brevissime quasdam perlustrare data hac occasione nobis liceat.

Dum pusio mammæ papillam ore apprehendit, huicque canalis adinstar linguam circumponit, rarefacto in ore aere, moderata labiorum pressione lac fugit, debite itaque papilla promineat, nec justo crassior sit, & debite perforata; fœminas, quarum ubera hisce destituuntur conditionibus, ad lactandum esse ineptas propterea patet. Voluminosæ pinguium fœminarum mammæ, haud raro crassiorum justoque breviorum papillarum vitio laborant, quas infantes eo ægrius apprehendere possunt, quo lacte turgidæ & pinguedine tumentes difficiliter elongantur. Nec rarum est, mammas papillis omnino destitutas cernere, quod quibusdam per morbos, aliis autem ex fibulatoriorum aut omiditum modernarum (vulgo Corsets) abusu contingit. Quippe perverso receptum nunc usu est, ut elegantioris formæ gratia, puellæ fibulatoriis undique corpori accumbentibus adstringantur, inconvenientiquo vestitu inter alia non mammæ modo, sed illarum potissimum papillæ comprimuntur, quo hæ, ad secernendum suo tempore lac, inhabiles

biles redduntur, papillarum pressione coalescentium incrementum impeditur, & siquid illarum invita arte nihilominus pullulet, tandem deletur.

Puerperas, quibus lac nullum aut paucum admodum in mammis secernitur, ad lactandum quoque ineptas esse, nullus obloquetur, huc fœminæ profectioris ætatis, fœminæ a crebriore exhaustæ partu, fœminæ a laborioso atque diutius protracto partu debilitatæ spectant, raro in illis febris lactea adest, neque ab illa mammæ multum tument, atque exigua tantum copia lac aquosum in mammis deponitur. Nec mirum, profectiore ætate lactifera vasa prius nunquam ampliata, angusta ac dilatationi renitentia nimium redduntur, quo lac aut nullum, aut tenuius tantum atque parca admodum copia in mammis recipitur. Frequentiore ac numeroso partu, partu quoque difficili vires plurimum exhauriuntur, bonorum humorum penuria nascitur, queis lactis secretio impeditur, idem quoque a lochiis nimia fluentibus copia continget. Quodsi nunc fœminæ ejusmodi quandoque ex bona voluntate, quandoque ex miro sexui adeo proprio contradictionis amore soboli nihilominus ubera porrigant, non modo pusio brevi marcescet, atque perpetuis clamoribus & adstantibus & puerperæ erit molestus, verum ipsæ fœminæ nisi ab inutili opere brevi desistant, vertigine, lypothimiis, anxietate, strictura pectoris, nausea, siccitate faucium, tussi sicca, & affectionibus hystericis vexabuntur, imo quasdam modo gravibus afflictas febribus, modo sputo cruento fuisse mulctatas, novi.

Lactationis negotium, quod matribus natura imposuit, leve habendum opus ne quis credat, quodsi enim molestiæ graviditatis ut plurimum ad novem menses protractæ, partus non absque maximis peracti doloribus, atque eorum, quæ puerperium comitantur, rationem habeamus; quodsi molestias, quæ lactis secretionem præcedunt, primæ suctionis incommoda, crebrius interceptum partim a fœtus ploratu partim ex lactationis necessitate somnum perpendamus, atque quod magna atque optima humorum pars a sobole consummatur, haud exiguis ad lactationem viribus opus esse quilibet perspiciet, quare teneræ, delicatulæ, graciles a lactatione abstineant. Sub his autem intelligo fœmellas illas, quæ ab infirmis natæ pa-

rentibus molli ac urbana educatione jam a juventute fragilem obtinere constitutionem, quibus cutis plerumque glaberrima, mollis & albissima, ossa exilia, musculique tenues sunt, atque tum animi tum corporis actiones adeo debiles & inconstantes sunt, ut nec notabiles resistentias, nec graviores paululum animi contentiones citra lassitudinem, cephalalgiam, aut actionum naturalium mutationem tolerare possint, hinc a leviori nisu vel animi pathemate pulsum parvum & frequentem, respirationem exilem & acceleratam habeant, huc quoque spectare videntur, quæ hæmorrhagiis quibuscunque obnoxie sunt, quæ sibi continuo metuunt, continuo cavent, & a levioribus quoque impressionibus vividissime percelluntur, hinc ad viva quælibet animi pathemata proclives habentur, has omnes non eo robore, ut lactationis molestias, atque necessariam blandissimorum humorum jacturam citra sanitatis dispendium perferre valeant, pollere videtur. Huc quoque valetudinariæ referantur, quarum sanguis effæctus est partibusque actuosis purpureis destitutus, solida laxa sunt, fluidumque nerveum paucum est; his enim, si ubera porrigant, contingere solet, ut summa primum lassitudine percellantur, appetitus illis prostretur, sic cum, in volis manuum præprimis, calorem percipiant, marcescant, & largo plerumque sudore versus matutinum tempus diffluant; hæc brevi præcordiorum tensio inter lactandum ingravescens sequitur, presso pede accedit tussis sicca, cui hæmorrhagia vel per pulmones vel uterum sociatur, atque tum febre lenta ut plurimum tragædia terminatur. Neque ejusmodi fœminis solum, sed & pusioni lactatio funesta esse solet, quippe ab insomniis atque iracundia, ad quam maxime proclives sunt, lac aquosum tenue & acre habent, a quo infantes torminibus ac diarrhœis torquentur, emaciantur, & ad continuum ploratum stimulati exhauriuntur, imo quandoque convulsionibus interficiuntur.

Gravi quocunque detentis morbo lactatio eo minus convenit, quod a morbo, uti fere omnes humores, ita & lac alterationi obnoxium est, quo fragilis tenelli constitutio facile pessumdatur, neque fractis a morbo viribus, quæ reliquæ sunt, simul ad debitam lactis secretionem, atque morbificæ materiei, suo tempore eliminandæ, convenientem coctionem sufficere viden-

videntur, quæ morbo venereo laborant, tamen excipias; cum enim ab illis intima tenelli pernicioso inquinata sint veneno, neque ei ob infirmitatem debita facile medela adhibeatur, haud melius quam lacte matris medicato illi prospici posse videtur, quippe medicamina lactantibus propinata, lac quoque imbuere medicis notissimum est, sicque mater una cum pusione curatur.

Esse quosdam morbos, subtile quorum seminium a parentibus ad prolem propagatur, ab experientia indies comprobatur. Huc phthysin, desipientiam, melancholiam, podagram, epilepsiam, rachitiditem præprimis referimus, siquidem hæc mala integris propria familiis nascuntur; a quadam tum solidorum tum fluidorum dispositione, quam proles parentibus debent, ea pendere certum est, atque huc matres potissimum conferre, quod illarum ex sanguine embrioni nutrimentum paratur, extra dubium videtur. Quodsi nutrimentum in utero elaboratum propagandis morborum seminiis aptum habeatur, & id a lacte in uberibus parato æque metuendum videtur, quo fieri aliter haud poterit, quam ut morbosa dispositio a pusione in utero contracta adhuc firmiter radicetur. Quare matres hæreditariis affectæ morbis a lactatione præcludantur.

Ubera cum utero consentire in gravidis apparet, in femina enim, quæ concepit, mammae intumescunt quidem, ast bonum lac in illis haud prius secernitur, quam dum excluso fœtu humores ad uterum defluentes a natura jam versus mammas deriventur, ut nutrimentum, quod fœtui per placentam parabatur, jam ex uberibus obtineri possit; ast vicissim in lactante, si concipiat, humoribus denuo versus uterum confluentibus, lac in mammis arefcit, quippe humores lac suppeditantes jam a natura fœtui alendo impenduntur. Quodsi ergo nihilominus a pusione lac in gravida ex uberibus detrahatur, hoc absque gravi matris & fœtus detrimento haud fiet, matri & pusionem fœtumque alenti ob nimiam humorum jacturam vires deficient, atque emaciabitur, fœtus autem, pusione maximam humorum alentium portionem consumente, ob nutritionis defectum debilis admodum fiet, imo interficietur, unde gravidis lactantibus abortus, nisi robustiores sint, & matres a lactatione mature desistant, adeo frequens observatur. Ast cum

gravidam lactare contingere nequeat, nisi lactans concipiat, lactans autem graviditatem eo difficilius agnoscat, quod lactantes non concipere communi receptum sit opinione, nonne lactantibus, ut a viri consortio abstineant, consulatur:

Succinctius hisce notatis, & quomodo pusioni, quam nutrici sollicita confidere mater metuit, prospiciendum nobis videatur, paucis addere liceat. Provido tantum consilio materni lactis defectus reparatur, atque eo sane, ut, quod peregrino deest alimento, arte reparetur, est respiciendum.

Lac infantibus convenientissimum præbere alimentum, ab ipsa edocemur natura, quippe illa cunctis animalibus, quorum fœtus exclusi ubera sugunt, lac suppeditat. Animale itaque, ubi maternum deest, substituatur. Vaccinum autem, quod facillime obtineri potest, & hominibus teste experientia optime cedit, præferendum existimo. Tenue admodum puerperæ lac habetur, quare lac primum neo nato propinandum, dum ad tres vel quatuor septimanas pervenerit, quo purum propinari poterit, ad tertiam partem aqua attenuetur, atque ut meconium, quod a colostro evacuari solet, debite educatur, syrupus leniter laxans exhibeatur. Lac debite temperatum exhibere, haud parum plurimis incommodi affert, metuentes enim ne a frigido adhibito, singultus & tormina pusioni fiant, hoc calefactum fœminæ adhibent; ast tum in alium errorem ut plurimum incidentes, tenello noxas, ex continuato potu calido pendentes, inducunt, neque enim adeo facile hunc errorem corrigere, apud illas est, quippe difficillime infantes calido assuefacti potu ab illo abstinent, atque ut sæpe vidi, ea cum pertinacia frigidum respuunt, ut raro mater tam firma polleat sententia, qua error commissus mature corrigatur. Quare debiles, pallidos, serius & dentientes, atque incedentes, infirmos & a quibuslibet hujus ætatis infirmitatibus gravius affectos ejusmodi infantes conspicias. In oblonge cylindrica lagenula, quali aquæ odoriferæ contineri solent, operculo munita lac asservare mihi optime visum est; hac enim, cum in sinu continuo recondi potest, quo lacti calor naturalis conciliatur, ars naturam imitare potest. Utque infans lac commodissime capiat, ex spongiæ frustulo mammæ papilla imitetur, quæ debite firmata, dum potus propinatur, lagenulæ adapte-
tur.

tur. Ast ne potus ille, quod facile contingit, acefcat, cavendum. Quare æstivo præprimis tempore lac leviter ebulliat, pauxillum sachari quoque addere juvat, & lagenula, spongiaque mundissima ferventur. Aliquot lagenulæ & plures spongiæ præsto sint, hac enim ratione, quæ mox adhibebantur, non modo provide elui, sed in limpidam ad novum immissæ usum, ab omni acido purificata optime servari possunt. Verum & ad quantitatem respiciendum, cum enim dicta ratione lac exhibere primum aliquid molestiæ faciat, hoc minore infantibus copia facile porrigitur, quo, nisi provide attendatur, nutrimenti penuriam patiuntur. Peculiari ergo in vase omne lac, viginti circiter quatuor horarum spatio propinandum, asservetur, ut, an debita quantitate exhibitum fuerit, certo noscatur. Neo-natus a libra i. ad duas circiter, adultior a tribus ad quatuor, & dum ad sex menses pervenerit a quinque libris ad sex intra dictum tempus lactis indiget. Raro lac animale solum pro omni nutrimento sufficit, neque enim tanta nutriendi facultate ac humanum pollet. Plura in hunc finem excogitata recensere mitto, quod hoc pagellarum harumce limites excederet, quæ experientia mihi comprobata sunt, paucis solum referam.

Pulmentum farinaceum, utut a recentioribus proscriptum sit, mihi semper palmam mereri visum est. Quippe debite paratum nutrimentum facile, infantibus optime conveniens videtur; lac enim, ex quo potissimum conficitur, infantibus nocivum esse nequit, quod hoc præcipuum illorum nutrimentum a natura constitutum habetur, pauxillum autem farinæ quod additur, eo minus nocere potest, quod farinam partes nutritias per excellentiam continere, experientia loquitur, atque hæc in lacte per coctionem soluta, haud aliud quid, quam ut lactis vim nutrientem exaltet, efficiat. Neque coctione lac pejorem acquirit indolem, aqueæ solummodo quædam dissipantur partes, unde reliquæ eo nutriendes magis evadunt, neque infirmam nimis organorum nutritionem parantium œconomiam in infantibus quis inferat, ut pulmentum debite digeratur, quod si rite perfectum fuerit, & jusculis aliisque pulculis, quæ pulmenti farinacei loco adhiberi solent, haud crassior erit, dein præ istis, quod simplicior est, & ad lactis humani indolem magis accedit, naturæ convenientior videtur.

Paucis autem modum, quo conficiatur, proponamus. Flores farinæ vel tritici vel fecalis seligantur, farina provide siccata, quod igne a foco remoto, dum super papirum extenditur, facile perficitur, loco sicco custodiatur. Hujus farinæ drachmæ circiter duæ pro libra semi sumantur, quæ parvo igne sub crebriori agitatione eousque coquantur, dum crustula undique patellæ incipiat adhærere; coctione peracta fluxile adhuc sit pulmentum, ut ex inclinato cochleari facile defluat, mundissima semper patella, in qua coquitur, fervetur, atque quotiescunque infanti exhibetur, de novo coquatur, quippe asservatum, calefactione nova tenax evadit, cuticulamque digestu difficil.

ficillimam contrahit. Pulmenta hac ratione parata, neque nimia quantitate propinata, infantibus lacte materno carentibus optime conducere, provida ductus experientia, audacter affirmo, atque plures alia ratione nutritos pessime se habentes, his pulmentis integre restitutos enarrare possem.

Verum hisce eo lubentius supersedeo, quod jam de nostro Medicæ laureæ Candidato nobis agendum sit. Est autem ille

GEORGIUS ANTONIUS WILHELMI,

*AA. LL. & Philosophiæ Magister, Aula Electoralis Medicus, Aëualis
Consiliarius Medicinalis, Concilii Medici Elector. Palat. Assessor,
Artis Obstetriciæ Correpetitor & Elector. Nosocomii
ad S. Carolum Borromæum Physicus,*
vitæ ac studiorum suorum sequentes ipse rationes reddit.

Ex florentibus olim D. LOJOLÆ castris transiens ad Apollinis sacra Heidelbergæ sub Clarissimis in arte Viris, D. GATTENHOFF materiæ medicæ, Botanices ac Therapiæ specialis, D. SCHOENMEZEL Physiologiæ, Pathologiæ, Semiotices, D. NEBEL Anatomiæ, Chirurgiæ, Chemiæ fundamenta per annum jeci; Argentiniæ dein per biennium eadem præter alia Cel. Professore SPIELMANN, D. LOBSTEIN, D. PFEFFINGER frequentavi collegia, ubi & Praxin clinicam duce Cl. EHRMANN, nec non obstetriciam in amplissimo urbis Nosocomio exercui sub regio artis Magistro Dre. WEIGEN.

Reversus inde Heidelbergam sub finem anni 1773. rigorosis me subjeci examinibus: ex quo tempore Mannhemii sub auspiciis optimi literatorum Fautoris, ac Mecænatis mihi summe colendi Cl. de HARRER Consiliarii intimi & Archiatri Electoralis, medicum practicum, Concilii Medici Palatini Assessorem, & artis obstetriciæ Correpetitorem agere licuit.

Exantlatis ille pro more examinibus, cum nostræ Facultati plenarie satisfecisset, ad disputationem inauguralem

de Prophylaxi febrium putridarum,
præmissa lectione cursoria

de febre putrida ut genus febrium considerata
est admissus, queis exantlatis a Cel. Collega nostro DE OBERKAMP Doctorali Pileo, ex inclytæ Facultatis decreto remunerabitur. Præmissis quæstionibus inauguralibus

Cel. Promotoris

An ætatis mutatio prædisponat ad morbos;

Neo - Doctoris

An ætatis mutatio sit morbis remedio.

Ad quem actum solenniter celebrandum, Magnificum Universitatis Rectorem, Illustrem Pro-Cancellarium, gravissimos Senatus Academici Proceres, Hospites omnium Ordinum literatissimos, civesque inprimis nostros & nobilissimos & generosissimos quam humanissime rogamus. Datum die Julii in Universitate Electorali Heidelbergensi anno 1780.

(L.S.)

Oberkamp, Franz Philipp von,

Diss. inaug. med. de prophylaxi febrium putridarum Pars prior

Heidelberg 1780

4 Diss. 4508

urn:nbn:de:bvb:12-bsb11026061-1

VD18 14986078-001